

UNIVERSITAT RAMON LLULL

FACULTAT D'EDUCACIÓ SOCIAL I TREBALL SOCIAL PERE TARRÉS

ELS CRITS DEL SILENCI

**Proposta didàctica per a treballar la comunicació en infants de
sisè de Primària d'un Centre Socioeducatiu**

Alumna: Míriam Luna González

Tutora del treball: Dra. Lisette Navarro

Assignatura: Treball de Final de Grau

Grau: Educació Social

Curs acadèmic: 2019 – 2020

Data d'entrega: 21 de maig

ELS CRITS DEL SILENCI

Proposta didàctica per a treballar la comunicació en infants de sisè de Primària

Resum

La comunicació és un element fonamental en les relacions interpersonals. Dins d'aquesta qualitat, trobem diversos factors que influeixen en ella i repercuteixen en les formes d'expressar-se. En parlem d'habilitats socials i personals, d'actituds i sentiments que ens condueixen a un tipus de comunicació que pot ser, positiva o bé, negativa. Una bona comunicació depèn no només de les escoles, també de les famílies, els entorns en el que es mouen els infants i l'edat que tenen aquests. La següent proposta didàctica pretén treballar la comunicació a través d'alguns d'aquests elements més destacables, per aconseguir petites millores. Mitjançant un pla de sessions transversals i temporalitzades al llarg de tres mesos, es desenvoluparan una sèrie d'unitats didàctiques que s'efectuaran amb tot un grup de sisè de Primària.

Paraules clau: comunicació, habilitats socials, actituds, sentiments i infants.

Resumen

La comunicación es un elemento fundamental en las relaciones interpersonales. Dentro de esta cualidad, encontramos diversos factores que influyen en ella y repercuten en las formas de expresarse. Hablamos de habilidades sociales y personales, actitudes y sentimientos que nos conducen a un tipo de comunicación que puede ser, positiva o bien, negativa. Una buena comunicación no sólo depende de las escuelas, también de las familias, los entornos en los que se mueven los niños y niñas y las edades que tienen estos. La siguiente propuesta didáctica pretende trabajar la comunicación a través de algunos de estos elementos más destacables, para conseguir pequeñas mejoras. Mediante un plan de sesiones transversales y temporalizadas a lo largo de tres meses, se desarrollarán una serie de unidades didácticas que se efectuarán con todo un grupo de sexto de Primaria.

Palabras clave: comunicación, habilidades sociales, actitudes, sentimientos y niños/as.

Abstract

Communication is a fundamental element in interpersonal relationships. Within this quality, we find several factors that influence it and have an impact on the ways of expressing oneself. We are talking about social and personal skills, attitudes and feelings that lead us to a type of communication that can be either positive or negative. Good communication depends not only on schools, but also on families, the environments in which children move and the ages they are. The following didactic proposal intends to work on communication through some of these most outstanding elements, in order to achieve small improvements. By means of a plan of transverse and temporary sessions throughout three months, a series of didactic units will be developed which will be carried out with a whole group of sixth formers.

Key words: communication, social skills, attitudes, feelings and children.

ÍNDEX GENERAL

1. INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ	1
1.1. JUSTIFICACIÓ	2
2. MARC TEÒRIC I JURÍDIC.....	3
2.1. MARC TEÒRIC	3
2.1.1. LA INFÀNCIA EN SITUACIÓ DE POBRESA O RISC D'EXCLUSIÓ SOCIAL	3
2.1.2. LA COMUNICACIÓ	8
2.1.2.1. LA COMUNICACIÓ DIGITAL.....	9
2.1.2.2. LA COMUNICACIÓ INTERPERSONAL.....	11
2.1.2.3. LA COMUNICACIÓ FAMILIAR.....	12
2.1.3. FACTORS I ASPECTES AFAVORIDORS DE LA COMUNICACIÓ I LA RELACIÓ INTERPERSONAL.....	12
2.1.3.1. L'AUTOESTIMA	12
2.1.3.2. L'ASSERTIVITAT.....	15
2.1.3.3. LA COHESIÓ DE GRUP.....	17
2.2. MARC JURÍDIC	19
3. DIAGNÒSTIC	21
3.1. DETECCIÓ DE NECESSITATS	21
3.2. UBICACIÓ DE LA RECERCA.....	23
3.3. JUSTIFICACIÓ DE LES PRIORITATS	26
4. FORMULACIÓ DEL PROJECTE.....	27
5. PLANIFICACIÓ	28
5.1. Descripció de les diferents línies o programes d'acció	28
5.1.1. Descripció i justificació	29
5.1.2. Objectiu:.....	29
5.1.3. Metodologia	30
5.1.4. Unitats de programació / pla de treball:.....	30
5.2. Unitats de programació/pla de treball.....	31
6. APLICACIÓ.....	53
6.1. Gestió i organització interna	53
6.2. Recursos materials, recursos humans, relacions internes i externes	54
6.3. Calendari	55
6.4. Pressupost/finançament	56
7. AVALUACIÓ.....	58
7.1. Avaluació inicial (Fase de diagnòstic).....	58
7.2. Avaluació de procés	59

7.3.	Avaluació final	60
7.4.	Instruments d'avaluació de les Unitats didàctiques	61
7.4.1.	Unitat didàctica 2 – Programa d'acció 1 (<i>Sóc com em veuen els altres?</i>)	61
7.4.2.	Unitat didàctica 3 – Programa d'acció 1 (<i>Com em sento jo?</i>)	61
7.4.3.	Unitat didàctica 4 – Programa d'acció 2 (<i>Com m'agrada que em parlin</i>)	62
7.4.4.	Unitat didàctica 6 – Programa d'acció 2 (<i>Storytelling</i>)	63
7.4.5.	Unitat didàctica 7 – Programa d'acció 3 (<i>Tu, jo, nosaltres</i>).....	63
7.4.6.	Unitat didàctica 8 – Programa d'acció 3 (<i>Junts en acció</i>).....	64
7.5.	Indicadors d'avaluació: eficàcia, eficiència, pertinença, suficiència.	65
7.5.1.	Eficàcia.....	65
7.5.2.	Eficiència.....	66
7.5.3.	Pertinença	66
7.5.4.	Suficiència.....	66
8.	CONCLUSIONS	67
9.	BIBLIOGRAFIA.....	70

ÍNDEX DE TAULES

Taula 1.	Unitat didàctica 1: Així sóc jo.....	32
Taula 2.	Unitat didàctica 2: Sóc com em veuen els altres?	34
Taula 3.	Unitat didàctica 3: Com em sento jo?	36
Taula 4.	Unitat didàctica 4: Com m'agrada que em parlin?	38
Taula 5.	Unitat didàctica 5: Com parlem?	40
Taula 6.	Unitat didàctica 6: Storytelling	42
Taula 7.	Unitat didàctica 7: Tu, jo, nosaltres	44
Taula 8.	Unitat didàctica 8: Junts en l'acció	47
Taula 9.	Unitat didàctica 9: Som una pinya.....	50
Taula 10.	Calendari per al desenvolupament del projecte	55
Taula 11.	Relació d'indicadors per a l'avaluació del procés.....	59

ÍNDIX DE FIGURES

Gràfic 1. Evolució dels nivells d'integració social de la població de Catalunya. 2013-2018	4
Gràfic 2. Risc d'exclusió i pes de les llars per relació amb l'activitat de la sustentadora principal	6
Gràfic 3. Risc d'exclusió i pes de les llars per tipologia familiar (%).....	6
Gràfic 4. Risc d'exclusió i pes de les llars per nacionalitat de la persona sustentadora principal	7
Gràfic 5. Estratègies d'acció.	28
Figura 1. Organigrama del Centre Socioeducatiu Poblenou	54

1. INTRODUCCIÓ I JUSTIFICACIÓ

El projecte que es desenvoluparà al llarg d'aquest treball, parteix de la pròpia experiència. Actualment fa un any que vaig entrar com a monitora de lleure d'estiu a un dels Centres Oberts de la Fundació Pere Tarrés, concretament, al Centre Socioeducatiu Poblenou. Al veure com treballava, van decidir contractar-me al llarg de l'any com a Tècnica d'atenció especialitzada fent tasques similars a la d'Educadora Social, ja que sabien que encara estava cursant aquesta carrera. A l'endinsar-me en aquest món laboral em vaig adonar de les característiques que tenien els col·lectius amb els que treballava dia a dia, els quals són infants i joves amb risc d'exclusió social. L'any passat vaig estar amb nens i nenes de 3r i 4t de primària i aquest any, que han seguit confiant en la meua tasca, porto infants de 2n i 6è de primària.

A inicis d'octubre va començar el curs a les escoles i, de retruc, al Centre Obert, obrint pas a un nou curs ple sorpreses a descobrir. Poc a poc, quan em vaig anar situant als grups de primària que portava, em vaig adonar que en el grup de sisè hi havia moltes faltes de respecte, dificultats en alguns nens i nenes per expressar-se i comunicar-se de forma assertiva comportant conflictes i problemes entre uns i altres. A més, em vaig començar a fixar que, moltes d'aquestes actituds venien degudes a qüestions personals o per fets externs al centre (ja fos a l'escola amb els seus amics o amigues com a casa, amb les seves famílies). Tots aquests esdeveniments comportaven una mala gestió de les emocions que provocava reaccions inadequades i de discrepàncies entre uns i altres.

Per un altre costat, la impulsivitat, la preadolescència i la falta d'educació que no s'estava treballant des de casa (o que es treballava molt poc) augmentava nous aspectes en els que calia intervenir. Davant aquest context i fent reunions amb l'equip educatiu, ens vam plantejar que les activitats proposades anessin enfocades a gestionar aquestes mancances per tal de millorar la situació. Així doncs, vaig reflexionar sobre quins factors ocasionaven els seus comportaments i reaccions, on creia que estava el nucli d'aquests afers, detectant una falta de comunicació esdevinguda per elements, principalment, interpersonals.

Un cop establert entre tots els professionals i amb l'aprovació de la coordinadora, el marc de referència en el què se situa la pròpia iniciativa, és la creació d'un projecte de curta temporalitat, que es durà a terme dins del Centre Socioeducatiu Poblenou. Aquest projecte està fonamentat i construït en relació a uns objectius els quals es treballaran per a millorar les dificultats que s'han trobat en aquest col·lectiu d'infants. El que es vol expressar amb aquesta iniciativa, és aconseguir ser un projecte de referència en la bona comunicació entre nens i nenes en risc d'exclusió social del barri del Poblenou. Per a desenvolupar-ho, es farà una recollida

d'informació sobre aquesta proposta i es plantejarà unes unitats didàctiques. D'aquesta forma s'observarà si, amb els objectius tant generals com específics i les idees inicials amb les quals s'ha partit el projecte, s'ha pogut realitzar tal i com s'esperava i si s'ha aconseguit un canvi.

Per a assolir aquests propòsits inicials i poder efectuar tot aquest procés, hi ha una sèrie de factors i aspectes que afavoreixen la comunicació i que conformaran el projecte. Aquests són l'autoestima, l'assertivitat i la cohesió grupal. Sentiments, habilitats socials i actituds que busquen un major ambient i una confiança sana i de respecte. És un treball que requereix de la implicació de tots els nens i totes les nenes del grup ja que, la transformació l'han de fer ells i elles. Aquests processos no són fàcils, per això es farà un treball multidisciplinari en el qual, el suport d'altres professionals serà molt necessari en la complementació d'aquesta millora.

1.1. JUSTIFICACIÓ

El projecte *Els crits del silenci*, s'ha creat a partir de la detecció de les necessitats que hi ha en el grup de nens i nenes de sisè de primària presents en el Centre Socioeducatiu Poblenou. Focalitzant la mirada en les relacions i el clima que s'hi troba en aquest col·lectiu d'infants, juntament amb l'equip de professionals, ens vam adonar que aquests presenten moltes dificultats personals i socials.

És així com sorgeix aquest treball, el qual comença per l'element bàsic que manca en aquests nens i nenes, la comunicació. El projecte parteix de l'anàlisi del context social en el que s'envolten els infants, de l'observació realitzada i de l'entrevista a la coordinadora i creadora del Centre Obert. En un inici, va haver una detecció de dificultats que es van posar de manifest dins l'equip educatiu, i es va reflexionar sobre les solucions que es podien trobar per a ajudar a canviar tota aquesta casuística. Cal puntualitzar que també ha hagut una recerca sobre els serveis, recursos o projectes que atenen aquestes o d'altres mancances similars. Analitzats tots aquests serveis, s'ha vist que el Centre Socioeducatiu Poblenou és un recurs idoni per a treballar tot el que volíem.

Així doncs, el meu treball anirà de la mà del meu quotidià, del que he pogut observar i viure amb els infants i joves d'aquesta entitat. D'altra banda, un altre motiu pel qual he focalitzat la meua recerca en aquest col·lectiu, és el vincle que hi ha entre infants del Centre Obert. La gran majoria d'aquests nens i nenes, porten molts anys junts/es, creixent en aquest servei i desenvolupant-se dins del grup. Per un altre costat, molts d'ells i moltes d'elles, al viure als barris del voltant del recurs, fa que es coneguin encara més i que, en alguns casos, vinguin de la mateixa escola. Per

aquesta raó, els nens i les nenes de sisè són un grup que es coneixen molt bé i tenen un vincle molt fort. Amb tota aquesta llista, es pot observar la importància d'impulsar un projecte just en aquest col·lectiu i no en un altre.

Per tant, els infants a qui va adreçat aquest projecte, són nens i nenes d'entre 11 i 12 anys que presenten unes característiques molt similars entorn: al baix nivell econòmic familiar, social, cultural, educatiu i saludable entre moltes d'altres. Són infants que participen del servei que els ofereix el Centre Socioeducatiu Poblenou i que mostren interès per a aprendre i deixar-se ser acompanyats per professionals del món social. Treballar a partir de la comunicació els ajudarà a assolir un bon desenvolupament tant personal com social.

2. MARC TEÒRIC I JURÍDIC

2.1. MARC TEÒRIC

2.1.1. LA INFÀNCIA EN SITUACIÓ DE POBRESA O RISC D'EXCLUSIÓ SOCIAL

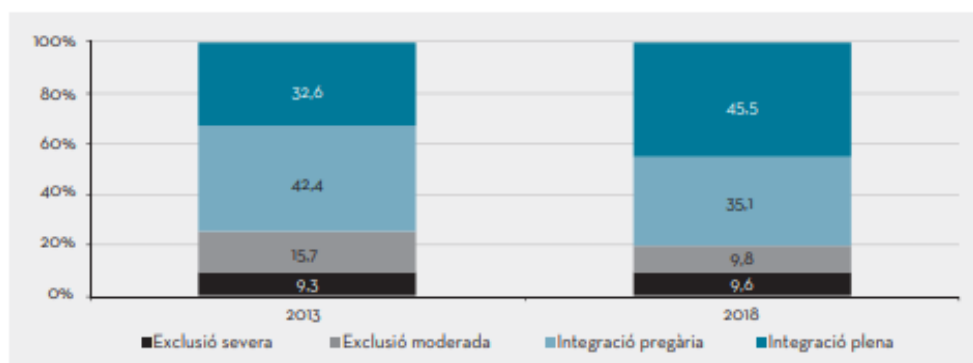
Per tal de contextualitzar la intervenció amb els infants del Centre Socioeducatiu Poble Nou cal conèixer la situació de l'exclusió social a Catalunya, una situació en la qual es troben moltes de les famílies que porten els seus infants al centre.

Segons el darrer *Informe sobre l'Exclusió i el desenvolupament social a Catalunya* de la Fundació FOESSA de Càritas (2019) estem en una "societat polaritzada: d'una banda, l'anomenada "recuperació econòmica" ha permès fer créixer el percentatge de les persones en integració plena; però de l'altra ha crescut el percentatge de persones en exclusió social severa". Les dades són prou significatives:

- 1 de cada 5 persones es troba en situació d'exclusió social (el 19,3 % de la població catalana).
- El 2018, el 45,5 % de la població catalana es trobava en integració plena, el 35,1 % en integració precària, el 9,8 % en exclusió moderada i el 9,6 % en exclusió severa.
- Atenent els ingressos de les famílies, des dels inicis de la crisi la caiguda més gran dels ingressos s'ha esdevingut als grups amb menys renda.

L'exclusió social severa a Catalunya augmenta des del 2013. És per això que "hi ha un cert risc de cronificació de les situacions d'exclusió severa i, fins i tot, de polarització de l'estructura social" (FOESSA, 2019).

Gràfic 1. Evolució dels nivells d'integració social de la població de Catalunya. 2013-2018

Font: EINSFOESSA 2013, 2018.

Els problemes que estan afectant més greument les famílies són la **precarietat laboral**, les dificultats per disposar d'un **habitatge**, l'empitjorament de la **salut** i l'**aïllament social**.

Fets com ara que el 52 % de les llars catalanes en situació d'exclusió social estan sustentades només per una persona ocupada, i que tenir un contracte de treball ja no garanteix la supervivència; ens fa parlar dels "treballadors pobres", de la precarització i temporalitat del treball.

Avui en dia el **treball** és un factor d'exclusió. Les llars amb dificultats econòmiques s'han vist obligades a reduir en molts aspectes de la seva vida com són les seves despeses en roba, alimentació i pagament de subministraments. Això ha ocasionat que 1 de 4 llars hagi hagut de demanar ajuda econòmica, tant a entitats públiques com privades, familiars o amics. A més a més, aquesta situació s'agreuja a les llars amb menors o a les llars monomarentals (FOESSA, 2019).

Un altre gran factor és l'**habitatge**: segons l'esmentat informe, 3 de cada 10 persones a Catalunya tenen dificultats relacionades amb l'habitatge. L'elevat cost de l'habitatge condemna el 12,4 % de les llars a l'exclusió severa.

Segons la Federació Europea d'Organitzacions Nacionals que treballen amb persones sense llar (FEANTSA), l'exclusió residencial es manifesta de formes molt diverses: persones que viuen al carrer; persones que viuen en institucions (albergs, residències, pisos d'acollida temporal i pisos

tutelats). Generalment, els primers són de titularitat pública; els altres, majoritàriament de titularitat privada. Per últim, parlem de les persones que viuen en un habitatge insegur (el 4 %) o en un habitatge inadequat (el 16 %).

En total, a Catalunya, més d'1,2 milions de persones viuen en aquestes situacions residencials.

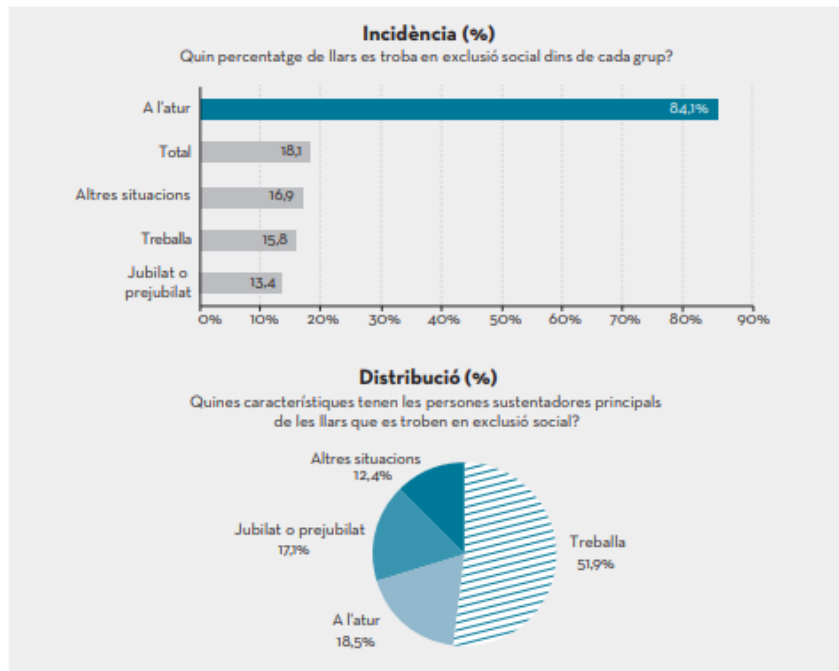
Tal i com s'esmentava, un altre component de l'exclusió social és la seva afectació en la **salut física i emocional**. Trobem que més exclusió implica més malalties; estar malalt comporta aprofundir en l'exclusió. És així com, la relació entre salut i exclusió social és bidireccional. Per a moltes llars hi ha tot un conjunt de serveis sanitaris als quals no tenen accés i, a més, no estan coberts per la Seguretat Social com són: l'atenció odontològica, l'atenció òptica, l'accés a les ajudes tècniques, les pròtesis i determinats serveis de salut mental (FOESSA, 2019).

Si ens fixem en els perfils de l'exclusió social a Catalunya podem concloure que la taxa d'exclusió és més alta si: ets dona, tens entre 45 i 54 anys, ets immigrant, estàs a l'atur, ets família nombrosa o família monomarental.

Per últim, l'element més preocupant que es troba en aquest treball és l'**esgotament de les xarxes de protecció social i familiar**. Els experts d'organitzacions socials com Càritas o Creu Roja alerten que si s'esdevé una nova crisi, aquesta afectarà més greument la nostra societat, per aquesta situació d'afebliment del suport de les xarxes de protecció. FOESSA (2019) constata una tendència preocupant: l'especial **vulnerabilitat de les llars amb menors i joves**. Degut a la seva precarietat, aquests joves tenen una probabilitat més alta de ser pobres en el futur; és el que s'anomena transmissió intergeneracional de la pobresa.

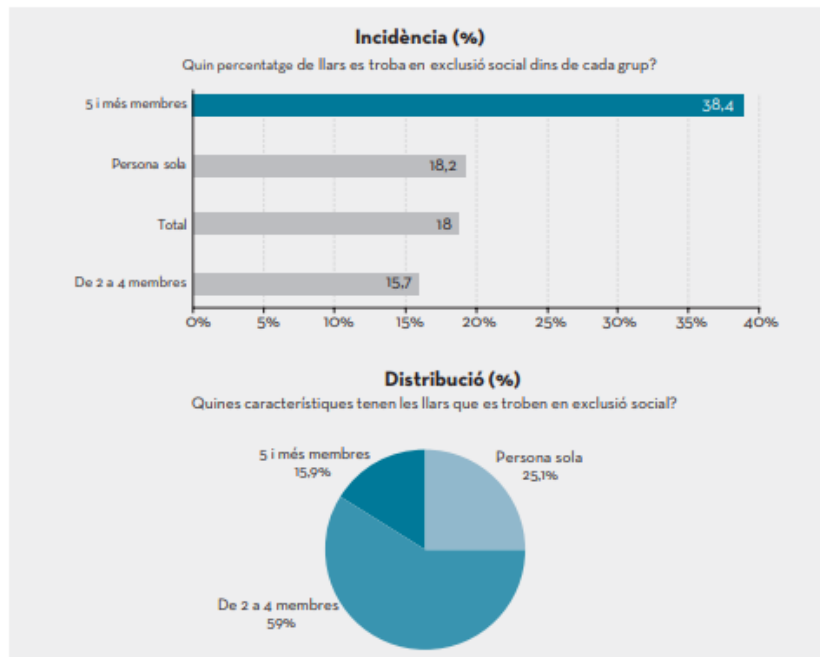
A més, segons les dades de l'informe FOESSA (2019), un 46,8 % de les llars sustentades per persones de nacionalitat extracomunitària es troben en situació d'exclusió social i, dins d'aquest grup, el 26,2 % està en situació d'exclusió social severa. De retruc, el 22% dels menors es troba en situació d'exclusió a Catalunya.

Gràfic 2. Risc d'exclusió i pes de les llars per relació amb l'activitat de la sustentadora principal

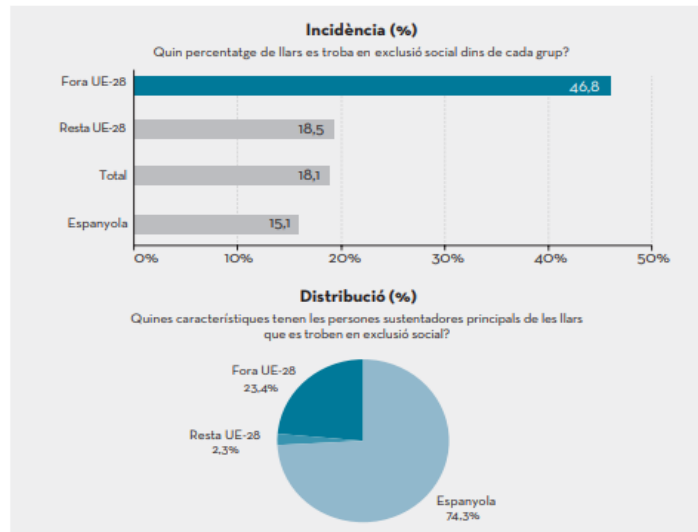
Font: EINSFOESSA 2018.

Gràfic 3. Risc d'exclusió i pes de les llars per tipologia familiar (%)

Font: EINSFOESSA 2018.

Gràfic 4. Risc d'exclusió i pes de les llars per nacionalitat de la persona sustentadora principal

Font: EINSFOESSA 2018.

Algunes conseqüències que comporten aquests efectes són: la malnutrició i desnutrició, la higiene deficient, la dificultat d'aprenentatge, baix rendiment, absentisme escolar, fracàs escolar, abandonament dels estudis, dificultat d'accés a programes de reforç escolar i de formació prelaboral, entre moltes d'altres. Totes aquestes mancances, repercuteixen en el desenvolupament cognitiu dels infants, en la comunicació relacional, en la salut mental, en la seva integració social i en el seu futur personal i professional.

Davant aquest context, tant la Fundació Pere Tarrés com des de la Plataforma d'Infància de Catalunya-PINCAT, promoguda per la Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, i de la qual forma part la fundació, consideren que la infància (sobretot els infants en situació de vulneració social) ha de ser una de les prioritats per part de tots els agents implicats (administracions públiques, entitats i societat civil). Per aquest motiu, el 2017, la Plataforma de Infància de Espanya, en la qual està integrada la PINCAT, va adreçar a tots els partits polítics que assistien a les eleccions generals, un document amb propostes sobre 17 mesures de millora que giraven entorn tres grans compromisos.

El primer, un compromís per realitzar un pacte d'Estat per a la infància; el segon compromís dirigit a acabar amb la pobresa infantil a través de mesures com incrementar progressivament la prestació per fill a càrrec, establir un Pla Estratègic de Lluita contra la Pobresa i l'Exclusió Social i augmentar l'oferta de places públiques en educació infantil i beques i ajudes a l'estudi. El tercer gran compromís enfocat a la importància de respectar els drets a la infància. Mesures que intenten fer passes cap a un futur que millori les condicions d'infants i joves en vulnerabilitat.

2.1.2. LA COMUNICACIÓ

Viure en societat comporta entendre que la informació, el coneixement i l'espectacle formen part de la nostra vida. La comunicació és un fet que en deriva d'aquests eixos i un dels elements que ens acompanya al llarg del camí i en les nostres relacions interpersonals.

Per a poder entendre tota la seva magnitud cal definir aquest concepte i posar-li paraules al seu significat. Són molts els autors i les autores que han intentat expressar i determinar la comunicació de formes molt diverses i concretes. Per un costat, Antolínez (1991) afirma que la comunicació és el procés en el qual dues o més persones intercanvien informacions, idees i valors. Luna (2008), afegeix que la comunicació es podria definir com un procés en el qual un emissor i un receptor interaccionen mitjançant la transmissió i recepció de missatges que s'emeten a partir d'una posada en comú.

Cal tenir en compte que en una interacció hi ha diversos tipus de comunicació; Knapp (2010) manifesta que el terme "comunicació" és susceptible de grans interpretacions, centrant-se en la dificultat de determinar si un comportament humà és verbal o no verbal. Alguns dels exemples que utilitza l'autor per a entendre-ho, és que hi ha fenòmens acústics que són vocals i d'altres que no són acústics però en canvi, sí que són verbals com serien: els sorolls, els sospirs o els gestos que utilitzen les persones sordes.

Antolínez (1991) també està d'acord en què entre les persones hi ha una **comunicació verbal**, la qual defineix com aquella que utilitza la paraula escrita o parlada. I una **comunicació no verbal** que descriu com aquell tipus de comunicació referent a les expressions facials i corporals. Tot i així, focalitzant-se en la comunicació verbal, Antolínez (1991), destaca que en aquest tipus de comunicació, els missatges han de ser clars, precisos i entenedors degut a que, d'aquesta manera, es genera una idea directa i explícita de la informació.

Endemés, l'autora exposa la importància d'una interacció honesta, receptiva, que accepti tot tipus d'imperficcions entre l'emissor i el receptor. Així és com s'aconsegueix una **comunicació funcional**. Antolínez (1991), emfatitza en que ha d'haver una concordança entre el que es diu i el que no es diu (comunicació verbal i no verbal), per tal de crear una bona transmissió del missatge. Igual que el tipus de comunicació, si és afectiva, ajudarà a crear respostes tranquil·les, espontànies i sinceres entre uns i altres.

D'altra banda, si les interaccions comporten un estat negatiu, la **comunicació serà disfuncional**, comportant missatges i manifestacions que dificultin les expressions de sentiments, necessitats,

opinions de la persona que explica o rep tota la informació. Per tant, les formes, la intensitat i la duració poden facilitar (o no) que una situació sigui més o menys funcional.

Tota comunicació és apresada i evoluciona al llarg de la vida, és per això que es pot afirmar que la comunicació rau principalment en la família, són apresada en ella però acaba influint en la resta de la societat. Per aquest motiu, són molts els autors que obren el ventall de la comunicació cap a una direcció tant **interna** com **externa**. Luna (2008) parla de la comunicació interna com aquella que s'utilitza per contactar i informar als públics interns d'una organització. Addicionalment, l'autor accentua el terme comunicació **interpersonal**, referenciant aquell tipus d'interacció que utilitzem per a comunicar-nos amb els altres.

També, trobem comunicacions que sorgeixen de dins cap enfora. En parlem de **comunicació externa**, la qual emetem a un grup o col·lectiu. És així com Luna (2008) remarca que tot comunica i, a més, és molt important l'actitud i l'aptitud amb la qual ho fem ja que, som el que fem, diem i comuniquem.

Fuertes, Martínez, Daroca i De la Gándara (1996) estan d'acord amb aquesta última afirmació, creuen que la comunicació s'efectua en diversos nivells, els quals pot haver una comunicació conscient i voluntària de tot el que es comunica. O pot existir un tipus de comunicació inconscient en el qual es difon un missatge que no s'entén en la seva totalitat. Motius que corroboren la importància de la concordança entre el que es pensa i es diu.

Per tant, la comunicació no es pot definir com una única cosa, sinó com un cúmul de petits elements que l'estructuren; és un concepte dinàmic i fluctuant en el temps. Però sobretot, és un món que depèn de les persones que en fan un ús d'ella.

2.1.2.1. LA COMUNICACIÓ DIGITAL

Com s'ha pogut observar, són moltes les paraules i teories que parlen sobre la comunicació, tanmateix, totes elles tenen una base comuna que és que **l'ésser humà és un individu biològic, psicològic i sobretot, social**.

Segons Lull (2008), "els éssers humans són comunicadors innats". L'autor creu que les persones construeixen la seva realitat social a través d'intercanvis comunicatius que es creen en el seu quotidià. Cercant i llegint, són molts els articles i autors que en parlen de l'individu, les seves formes de relacionar-se dia a dia, presentant una vida plena de dinamisme. Etayo, Moreno, Guerrero, Sánchez y Navarro (2008), s'han adonat que, en el segle XV la principal novetat va ser

la impremta, un gran descobriment que canviaria a dia d'avui en un món ple de pantalles digitals. Aquests canvis generacionals han fet aparèixer noves tecnologies, han fomentat la importància dels mitjans de comunicació i han creat, com diuen els autors una “**revolució digital**” i com bé defineix Lull (2008), una “**era digital**”.

Tant uns com altres, posen el focus en les innovacions que transformen i creixen amb les persones. Etayo et al. (2008), exposen que cada cop són més el nombre d'internautes que hi ha al món, persones que usen les noves tecnologies per a informar-se, conèixer, cercar, aprendre, entretenir-se, gaudir i, com s'esmentava anteriorment, relacionar-se. Hem passat d'una vida en la que l'escriptura permetia comunicar-se amb persones que estaven lluny les unes de les altres, mitjançant les cartes a mà (i més tard a màquina); passant pel fax i acabant per trucades telefòniques. Una vida en la que les pantalles són la nostra prioritat i la manera de connectar amb la resta. A través d'aquestes formes de vincular-se, és on apareix la nostra actual comunicació.

Laborda (2005; citat a Flores, García, Ponce, Cesar i Yapuchura, 2016), emfatitza en que, aquesta comunicació digital ens ha comportat uns canvis a nivell comunicatiu i d'interacció amb els altres. Cada cop ens trobem amb un món que està adquirint noves percepcions d'espai i temps, les quals ens crea una immediatesa, una dependència i acceleració en tot el que gira al nostre voltant. Un tipus de relació poc natural.

En tot aquest “boom”, és on nens, nenes, joves i adolescents, neixen i creixen en una nova era o revolució, amb la qual no només s'està perdent el contacte personal, sinó que estan sorgint noves formes de comunicar-se. Evans (2001; citat a Lull, 2008), afirma que els individus, des de fa temps, han creat el que es defineix com a “**tecnologies de l'ànim**”. Aquesta idea sorgeix de la forma que tenim per a interactuar, crear i compartir. Cada cop són més els codis i canals dels quals disposem i utilitzem per comunicar-nos, com ara: intercanviar missatges de text, jugar i parlar online, participar en xats, entre moltes d'altres. Formes de comunicar-se que aquest públic juvenil està adaptant i consumint.

Aquest nou escenari porta a que molts infants, des de ben petits sàpiguen molt millor que un adult a utilitzar el mòbil abans que dir qualsevol paraula. I porta a joves i adolescents a quedar i trobar-se a soles sense poder desconnectar del mòbil. Fomentant una dependència per uns i altres, una supeditació en la qual la comunicació passa a tenir un altre paper.

D'altra banda, un nou concepte també relacionat amb aquest canvi, és la “**tvgeneration**”. Tornant a Etayo et al. (2008), els autors en fan referència a l'aparició de les tecnologies que ens

estan portant cap a l'aïllament personal. Trobem infants i joves que, després de sopar, prefereixen veure la televisió o tancar-se a l'habitació per a poder connectar-se a xats o videojocs abans que compartir un espai amb les seves famílies. Aquest exemple, és un fet que acaba originant una comunicació cada cop més pobre presencialment, però més activa virtualment.

Així doncs, com bé afirma Flores et al. (2016), al llarg de la vida, l'ésser humà viu un procés d'aprenentatge i creixement fonamentat per la interacció que experimenta, constantment, amb el seu entorn i medi social, és a dir, amb **la família**, amb **els iguals**, amb **la societat** i amb **el medi ambient**. Aquests, esdevenen rellevants en l'evolució personal i relacional. Per aquest motiu, els autors defineixen aquest tipus de vincle com a una **comunicació interpersonal**.

2.1.2.2. LA COMUNICACIÓ INTERPERSONAL

Costumero (2007; citat a Flores et al., 2016) ressalta la idea de Flores et al. (2016) sobre la comunicació interpersonal puntualitzant que "la funció principal de la comunicació és millorar les relacions interpersonals mitjançant la comprensió mútua". Ser sensibles i tenir la capacitat d'expressar com estem i entendre com està l'altre, escoltant els seus missatges tant verbals com no verbals, ens encamina cap a una major comunicació col·lectiva.

D'acord amb Flores et. al. (2016), una bona comunicació de la persona, sobretot de l'infant, rau en el paper de la família ja que, en ella s'inicien els primers intercanvis de conducta social i afectiva, de creences i valors que el nen o la nena anirà adquirint i prenent com a referència. Almenara (2002) afegeix una nova figura, els **mitjans de comunicació social**. Creu que tant aquests com les famílies són les dues primeres institucions bàsiques que conformen a la persona. Aquestes dues peces determinen les expectatives vitals de cada individu; el qual tindrà com a eines i utilitzarà per a comunicar-se al llarg de la seva vida.

Tot i no ser l'única influència en les persones, Almenara (2002) opina que els mitjans de comunicació tenen un gran impacte en elles degut a que, actualment, estem envoltats de molts estímuls comunicatius i informatius. Tota la informació que es troba a l'abast de la gent i la interpretació que cadascú fa d'aquesta, ocasiona diferents mirades d'entendre i actuar enfront el món.

2.1.2.3. LA COMUNICACIÓ FAMILIAR

Antolínez (1991) d'acord amb Flores et. al. (2016), apel·la la importància de la **família** i de la comunicació que hi ha en ella per al bon desenvolupament de la persona, sobretot de l'infant. L'autora esmenta que una comunicació clara dels missatges, una relació on la comprensió de les imperfeccions i diferències dels membres de la família són acceptades, i una presència d'expressions afectives d'uns cap als altres; creen unes formes d'interacció sanes i funcionals. Models que petits i joves van aprenent i exterioritzant. D'igual manera, si aquest tipus de relació i comunicació és disfuncional, sorgeixen problemes i afecten en les relacions socials negativament.

Isaza i Henao (2012) destaquen la importància d'analitzar, conèixer i estudiar no només les actituds i valors que els progenitors transmeten als seus fills i filles; també la relació a nivell social, emocional, cognitiu, moral i sobretot comunicatiu cap a ells i elles. Per als autors, la família esdevé un sistema **contextualista** i **socialculturalista**. Bronfenbrenner (1987; citat a Isaza i Henao, 2012), afirma que els aprenentatges que adquireixen els infants estan influenciats per contextos familiars i ambientals que l'ajuden a formar-se. Per contra, la perspectiva socialculturalista, se centra en totes aquelles interaccions en les quals ens trobem aquestes dimensions cognitives, comunicatives, corporals i espirituals que s'esmentaven.

Així doncs, els comportaments i les respostes de pares cap a fills, són molt importants per al creixement d'aquests; unes bones interaccions i un bon clima generen en ells i elles unes millors formes de socialitzar-se. Aquests comportaments segons Isaza i Henao (2012) "permeten l'adaptació dels infants a les exigències del medi social, anomenades, habilitats socials". Aquest últim concepte n'és fonamental per a molts autors, els quals creuen que és una altra peça que defineix a la persona i també genera en ella unes formes d'actuar i comunicar.

2.1.3. FACTORS I ASPECTES AFAVORIDORS DE LA COMUNICACIÓ I LA RELACIÓ INTERPERSONAL

2.1.3.1. L'AUTOESTIMA

Quan cerquem sobre el concepte d'autoestima, igual que amb la comunicació, hi ha diversitat d'opinions, diferents definicions i maneres d'entendre-la. Cocemfe (2014), parla de l'autoestima fent referència al conjunt de percepcions, pensaments, imatges i judicis que fem sobre la nostra pròpia persona. En canvi, Fuertes et al. (1996), exposa que l'autoestima és una espècie de **balança i equilibri** entre allò que busquem i aquelles coses que desitgem. És un **sentiment** que comporta creure en un mateix, acceptant les pròpies mancances i dificultats i confiant en les

nostres capacitats. Fuertes et al. (1996), creuen que sense una bona autoestima, no podrem tenir una salut mental amb condicions.

Fuertes et al. (1996), al·leguen tres nivells d'autoestima degut a que consideren que qualsevol individu no té una autoestima concreta (positiva o negativa, per exemple) durant tota la vida, sinó que el subjecte, té moments en els quals la seva autoestima pot estar més reforçada i en d'altres ocasions menys reforçada. Així doncs, els autors parlen d'una **autoestima baixa, intermèdia i alta**. En la primera, hi predominen sentiments i emocions negatius, d'inutilitat i poca resistència davant adversitats. En la segona, els sentiments són fluctuants entre percepcions d'inutilitat però també d'enfortiment de les inseguretats. En la última, hi ha una consideració de la vida molt positiva i forta.

D'altra banda, Cocemfe (2014) exposa tres components que conformen l'autoestima: el **component cognitiu**, que fa referència a la descripció que fa la persona sobre sí mateixa (sobre la seva personalitat, conducta, idees o creences). Consistiria en pensar: "com em defineixo a mi mateix". El **component afectiu**, el qual és el resultat de la valoració de la nostra pròpia percepció, basada en un auto judici de valor, "com em sento quan jutjo les meves qualitats personals". I per últim, el **component conductual**, sent aquest la resposta de la valoració del component afectiu, mostrant-se en forma de decisió i intervenció, és a dir, l'apreciació que farà la persona respecte als factors afectius, determinant la seva manera d'actuar.

Tots aquests tipus de components els tenim en comú i ens defineixen com a individus, determinen la nostra personalitat afectant aquesta, a la relació i la comunicació que podem tenir amb els altres. Com s'ha esmentat anteriorment, l'autoestima s'integra per un conjunt de percepcions, motiu pel qual cal situar aquesta evolució en **diferents àrees de desenvolupament** i en diversos estadis del cicle vital. És important entendre que no és innata sinó que es treballa durant tota la vida.

Quan es parlen d'àrees de desenvolupament Cocemfe (2014) fa menció a l'autoconcepte, la concepció d'un mateix, el qual s'elabora en tres "entorns" comentats al llarg del treball. Aquests són: l'**autoconcepte social** (pilar fonamental), en el qual la persona forma el sentiment de l'amistat, de les relacions socials i de percebre l'habilitat per resoldre problemes de manera satisfactòria, així com l'adaptació i l'acceptació per la societat. La segona àrea de desenvolupament és l'**autoconcepte personal i emocional**, consistint en la construcció de l'autoestima, on apareix l'equilibri emocional, l'autoacceptació i la confiança en les seves

possibilitats. En últim lloc, **l'autoconcepte familiar** és aquell que estableix el sentit de pertinença a un grup.

Una altra fase de desenvolupament de l'autoestima és aquella que gira entorn a l'**autoavaluació sobre el comportament**, considerant la capacitat pròpia per "fer", la competència i control del medi i la valoració externa sobre el respecte en qualsevol entorn en què es formi la persona. Així, com les **creences i valors**, que seran diferents segons el context de cada individu i quina sigui la seva **cultura, grup social de referència, idees i situació**. Per tant, cadascú té un tipus d'autoestima diferent a la resta i està determinada per tot allò que l'envolta i en forma part.

Aquestes influències encaminen a Fuertes et al. (1996) a parlar sobre l'**experiència íntima, personal i intransferible** de la persona. Els autors consideren que l'autoestima és tot allò que nosaltres sentim i pensem tant d'un mateix com dels altres. Podem contribuir i ajudar a fomentar l'autoestima dels iguals, respectant els seus valors i creences però no ens poden imposar unes formes de sentir i experimentar. D'acord amb aquesta forma de pensar, Cocemfe (2014) parla sobre l'**autoconcepte personal** i les expectatives que tenim sobre nosaltres mateixos.

Tot i així, Cocemfe (2014) troba en les creences i valors un "element" essencial en la formació de l'autoestima associat a l'**èxit o el fracàs**, i aquest últim sempre des d'una perspectiva negativa associada a l'error el qual pot esdevenir una eina d'aprenentatge. Aquestes són les causes i les conseqüències que es troben en els infants que estan a punt d'entrar a l'institut, en preadolescència; la falta d'autoestima els dificulta rebre i interpretar els reforços positius de l'entorn i ser sensibles a ell.

Una altra característica que ressalta Cocemfe (2014) és la **necessitat d'aprovació**. Els estímuls externs anteriorment esmentats: l'aprovació dels demés, del grup d'iguals, de la família, etc. esdevenen factors elementals fins al punt de convertir-se en desig per part de la pròpia persona. Per tant, aquesta necessitat d'aprovació és un reflex d'una autoestima baixa, mostrant que la persona que necessita aprovació externa per donar validesa a les seves accions, pensaments o percepcions, té una construcció errònia de l'autoestima basada en la no confiança en un mateix, i en la necessitat de validar-ho tot amb un tercer. Per això, quan major sigui l'autoestima de l'individu, majors seran les possibilitats d'afrontar satisfactòriament diverses situacions.

2.1.3.2. L'ASSERTIVITAT

Segons Bach i Forés (2008), l'assertivitat és "la necessitat de cuidar-nos i protegir-nos els uns als altres, amb el desig de generar confiança i proximitat a través de la comunicació amb el propòsit d'oferir petits instants de felicitat". L'assertivitat és una actitud que vol aconseguir un bon funcionament en les relacions interpersonals. Per a contribuir en aquest bé comú, és molt important adonar-se'n de les pròpies capacitats, sentiments i emocions per a poder-les transmetre. Per consegüent, l'**empatia i la consideració** cap a les altres persones són dos elements molt importants que conformen l'assertivitat.

Bach i Forés (2008), enfatitzen en la importància de treballar l'assertivitat, les autores creuen que aquesta habilitat requereix d'una **dedicació i comprensió** de les actituds i comportaments que tenim cap als demés. Seguint a Guix (2004; citat a Bach i Forés, 2008) "No existeix una única forma en el món de comportar-se assertivament sinó una sèrie d'estratègies que poden variar segons la persona, el context, la societat i la cultura en la qual es visqui. L'assertivitat és com l'empatia, un comportament que s'ha d'incorporar en el nostre catàleg de conductes".

Un aspecte rellevant que destaquen Bach i Forés (2008), és la importància de les diferents formes en les que podem entendre l'assertivitat segons la realitat que habita l'individu. Obejero (1998; citat a López, Iglesia i Argentina, 2007), defineix l'assertivitat com una **habilitat social** creada per elements de caràcter cultural, subjecte a unes normes i criteris morals que guien el comportament i context sociocultural de les persones. A més a més, l'autor centra el punt de mira en els nens i les nenes amb risc d'exclusió social, els i les quals solen tenir les habilitats socials menys treballades, comportant-los problemes d'integració social.

Moltes vegades volem acostar-nos als altres, tenim la intenció d'expressar-nos i explicar a la resta tot allò que sentim i volem comunicar però l'únic que aconseguim és que ens escoltin poc; no ens sentim compresos i sovint ens veiem infravalorats i poc respectats. De retruc, acabem actuant de la mateixa forma i no aconseguim entendre'ns en la nostra totalitat. Per això, Bach i Forés (2008) entenen l'assertivitat com un **mitjà** que busca i s'esforça per a arribar a aconseguir un **retrobarment més pròxim, respectuós** i sobretot, **més humà** amb qualsevol persona. Aquest és el motiu pel qual les autores afirmen que l'assertivitat és una **habilitat de comunicació i relació**.

Conforme amb Bach i Forés (2008), una bona relació i comunicació interpersonal implica l'acompanyament d'una **sintonia** entre les persones, un **intercanvi positiu**, un **respecte** i una

delicadesa per a transmetre tot el que volem. Sense aquests factors, és difícil sentir-nos bé, sentir-nos **feliços** perquè segons les autores “la nostra felicitat depèn de la qualitat de les nostres relacions”. És així com, tenir una consideració bona o dolenta d’un mateix acaba repercutint en els nostres actes cap als altres, influint en ells i ells en nosaltres.

Des del punt de vista de Bach i Forés (2008), d’aquí sorgeix la idea i la concepció de l’assertivitat com a **dret i deure**. Les autores manifesten que qualsevol persona mereix ser ben tractada i, alhora, tots hem de tractar bé als iguals, tenint en compte i respectant els drets i deures que té cadascú. Lange i Jakubowski (1976; citat a Osés, Duarte i Pinto, 2016), afegeix que l’assertivitat és la capacitat que té la gent per fer valer els seus drets, expressant tranquil·lament les seves creences personals sense negar la forma de pensar dels altres.

D’altra banda, Barret i Radke (1977; citat a Osés et al., 2016), observa la relació que tenen les conductes assertives amb les **conductes prosocials, l’autoestima i l’autoeficàcia**. Aquests afirmen que l’afecte, l’amabilitat, la importància que se li dona a la igualtat entre persones i a la forma de comunicar-se correctament amb elles, cal treballar-la per poder construir una competència personal i social sana.

Tornant a Bach i Forés (2008), afegeixen al concepte d’assertivitat, els tipus de llenguatge que la componen, com són: el llenguatge verbal i no verbal. Tanmateix, trobem varis autors que coincideixen en **tres estils diferents** que formen part de l’assertivitat. Per una banda, tenim l’**estil assertiu** el qual, segons Llanos (2006; citat a Osés et al., 2016) les relacions interpersonals del subjecte, sobretot del nen o de la nena, estan caracteritzades per ser fermes, hi ha un contacte visual entre les persones, l’entonació és correcta i fluïda, els gestos són segurs i les respostes i verbalitzacions són directes però positives. Segons Bach i Forés (2008), l’estil assertiu és el punt que se situa entre els estils agressius i passius, és l’equidistant.

D’altra banda, el segon estil assertiu és l’**agressiu**, definit per Lange i Jakubowski (1976; citat a Osés et al., 2016) com a l’expressió hostil de l’individu, mitjançant pensaments, sentiments, idees i creences inapropiades i violentes. Acompanyades de la mà d’un caràcter impositiu en el qual el nen o la nena és el/la més important sense tenir present a la resta. Aquest estil sol comportar una mirada fixa, una veu alta, una postura intimidadora, entre d’altres.

Per últim, topem amb l’**estil passiu** exposat per Lange i Jakubowski (1976; citat a Osés et al., 2016), com aquell que viola els propis drets de la persona, sense donar cabuda a una expressió lliure de les emocions i pensaments. Els individus que utilitzen aquest estil, responen amb un to

vacil·lant i de queixa, la seva mirada està enfocada cap a baix i parlen amb la veu baixa intentant evitar les situacions que l'envolten.

Flores i Díaz-Loving (2002; citat a Osés et al., 2016), opinen que les conductes assertives són un tipus d'habilitat social que està influïda per una sèrie de factors, en aquest cas, els autors destaquen principalment: el context cultural en el qual es desenvolupa i creix l'individu. Bach i Forés (2008), també exposen que una expressió no és agressiva o passiva de per si, sinó que són les intencions i els efectes que donem, els que fan que sigui d'una forma determinada. Addicionalment, afegeixen que a part del context, hi ha elements com els **sentiments**, les **emocions**, el **to de veu**, la **confiança**, la **mirada** i altres tipus de **llenguatges corporals** els que acaben generant una forma d'expressar-se assertiva.

Finalment, les autores Bach i Forés (2008), ho defineixen molt bé: "L'assertivitat és un art i no només una tècnica". No n'és suficient tenir habilitats, més concretament tenir l'habilitat de ser assertiu, s'ha de saber quins efectes emetem tant nosaltres mateixos com als altres.

2.1.3.3. LA COHESIÓ DE GRUP

L'ésser humà té la necessitat de sentir-se part d'un grup al llarg de la seva vida, iniciant en la infantesa. En els espais que es comparteixen amb d'altres persones, es busca sentir-te part, estar acceptat, còmode, protegit, segur i confiat que pots ser tu mateix dins d'aquests espais. Aquest sentiment influeix en molts aspectes de les persones, sobretot d'infants, respecte la seva autoestima, els seus comportaments i actituds, les seves habilitats socials entre d'altres. Quan s'és membre d'un grup, sobretot en edats properes a l'adolescència, aquest es converteix en l'element imprescindible en el creixement tant personal com social de l'infant o jove.

Flores (2005), presenta un concepte rellevant que forma part dels grups, la **comunitat**. L'autora entén per comunitat, un nombre d'individus diversos que interaccionen els uns amb els altres de diferent manera, segons els processos socials, culturals i educatius que han viscut i han anat construint. Així doncs, Flores (2005) creu que la comunitat no es pot comprendre com un tot homogeni encara que es parteix d'un mateix espai i territori, la consciència social de cadascun dels membres, les experiències i trajectòries personals per les que han passat, els transporta a ser un col·lectiu de persones divers que tenen com a punt en comú el volen pertànyer a un grup.

En aquest treball un element fonamental que hi intervé, sobretot en la cohesió del grup és la **consciència cultural**. Anthony (1982; citat a Flores, 2005), exposa que la consciència social i cultural és la base del sentiment de la "distinció social" i el procés de formació de les identitats,

del reconeixement de cadascuna d'elles per a aconseguir aquest **sentiment de pertinença**. Dos dels factors que es parlen en l'article de Flores (2005) són la **tradició** i les **costums** de cada persona. Aquests dos elements són els que ens formen com a individus, adaptant-nos a noves situacions i a portar-nos a ser i actuar d'uns modes més o menys diferents a la resta.

D'altra banda, Bourdieu (1988; citat a Flores, 2005) sosté que els tipus de percepció que tenen els individus estan lligades a la diversitat de formes de construcció de la realitat social. És a dir, en la societat trobem una sèrie d'estructures, de símbols i significats que interioritzem, valorem i acabem adoptant en el nostre interior. Aquesta construcció no és individual sinó col·lectiva, tothom aprèn i absorbeix el que es mostra en el seu entorn, actuant en conseqüència. Per tant, és necessari examinar les conductes i les maneres en les que pensa cada persona sobre la seva localitat i, confrontar-se entre la part local i la part global per poder-la acceptar tal i com és, dins de la comunitat.

Per això, l'existència de fronteres simbòliques i culturals ajuden a reconèixer una part de tu mateix i l'existència dels altres. Com bé afirma Flores (2005): "los individuos toman conciencia de su propia identidad en el momento en que interactúan con un "otro" ser social". Cal analitzar la identitat i la cultura de qualsevol grup social estudiant el seu context que es desenvolupa quotidianament. D'aquesta manera, descobrirem que a tothom li agrada sentir-se part d'un grup, independentment de factors externs (cultura, costums, llengua, etc.) que el conformin. I així és com algú es pot sentir "part de", creant uns vincles que condueixin a una cohesió dins d'aquesta comunitat.

Per finalitzar, Papa Francisco ho va expressar molt clarament l'11 de juliol del 2015, dient que "La cultura del encuentro sabe reconocer que la diversidad no solo es buena: es necesaria. La uniformidad nos anula, nos hace autómatas. La riqueza de la vida está en la diversidad".

2.2. MARC JURÍDIC

El punt de partida originari de la creació i acció del centre es basa en el marc legal; en ell es fa un recorregut del moment en que es van crear centres de prevenció d'atenció diürna a menors, a Catalunya. Aquests antecedents comencen en la primera guerra mundial, la qual va provocar condicions de precarietat social, donant lloc a la creació de la Declaració dels Drets dels Infants aconseguida la seva aprovació l'any 1989, després de molta lluita. A partir d'aquest moment i, amb l'entrada de la democràcia a Espanya, van començar a aparèixer lleis dins la Constitució Espanyola, entorn aquest col·lectiu més sensible, la infància. Va establir tres articles (39.4, 20.4 i 27.1) que mencionaven els nens i les nenes, a favor de la seva protecció, reconeixent el dret a la seva llibertat d'expressió i imatge i oferint-los el dret a una educació no discriminatòria, sobretot a nivell econòmic, social i procedència, entre d'altres.

Catalunya es va trobar amb un paper rellevant dins de tot aquest canvi, el control i prevenció de les lleis, per tant, aquesta n'era una més. Així doncs, en aquesta comunitat autònoma, es va establir la Llei Orgànica 4/1979 del 18 de desembre, la qual estipulava la competència exclusiva en matèria d'institucions públiques de protecció i tutela del menor. D'acord amb la Generalitat, es va incloure en l'article 166 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, la regulació i ordenament dels serveis socials, les prestacions tècniques i econòmiques, les institucions públiques de protecció al menor i les tuteles de menors que es trobessin en una situació de desemparament i risc de vulnerabilitat.

Arribada la Llei 12/2007 del 11 d'octubre, la Generalitat va acordar el traspàs de la gestió de serveis especialitzats als ajuntaments, això significava que la tasca de vetllar pels drets dels infants requeria en les administracions locals. Es va crear la llei 14/2010 que responsabilitzava a aquestes administracions a cercar i oferir centres residencials de protecció de criatures i adolescents en situacions amb dificultats per tal de donar-los oportunitats i ajudar-los a desenvolupar les seves capacitats tant afectives, com personals, socials i familiars. Actualment, s'ha analitzat el funcionament i la validesa de les lleis, portant a noves idees i propostes consolidades per la Generalitat la qual va creure important que per atendre totes aquestes petites persones, era necessari no només lleis que establissin nous decrets, també centres i serveis que treballessin aquestes normes.

Aquesta decisió va ser definida en la llei 17/1994 que donava importància als serveis de centres oberts per infants, adolescents i joves per tal de fer un treball preventiu que potenciés la personalitat de la persona, el seu entorn i socialització i el seu aprenentatge mitjançant el treball global d'aquest, tant a nivell personal com familiar i de comunitat. És així com, amb el transcurs

dels anys i les lluites per obtenir drets i deures entorn diversos grups de persones, el Centre Socioeducatiu Poblenou ha pogut adquirir i millorar la seva intervenció. Com la societat canvia, les definicions en alguns àmbits i aspectes també, és el cas dels Centres Oberts i el perfil de persones que acudeixen a ells.

Es va observar la necessitat de redefinir el concepte i model de Centre Obert concretant a qui va destinat el servei posant èmfasi als infants i adolescents (igual de com era fins ara) amb l'afegit de les famílies. Es busca una intervenció més global i conjunta. Per fer-ho possible es creu que el més idoni és homogeneïtzar els serveis i les edats. Així doncs, amb el decret 142/2010 de l'11 d'octubre, es va incorporar dins dels Serveis Socials Bàsics, els Serveis d'Intervenció Socioeducativa no residencials per a criatures recent nascuts, nens, nenes i adolescents. Aquesta modificació és coneguda com a Model SIS. El Model SIS dins del Centre Socioeducatiu Poblenou es treballa amb la teoria del canvi i la teoria dels ecosistemes.

La primera parteix de la transformació global en la que, a partir d'unes accions, activitats, processos i la participació de les famílies es vol generar un entorn familiar dotat d'unes competències parentals bàsiques i necessàries que satisfacin un bon desenvolupament i creixement de l'infant. S'afirma que si des de petits aquests tenen un bon vincle amb els seus actors, si hi ha una estima, una preocupació i protecció darrera; el nen o la nena tindran una vida més feliç, disminuiran els conflictes familiars i hi haurà molta més cohesió. La segona, la teoria dels ecosistemes està basada amb la idea de Bronfrenbrenner(1987). L'autor destaca la importància dels estudis dels ambients de les persones els quals influeixen en el subjecte i el seu canvi al llarg de al vida. Segons Bronfrenbrenner (1987), els ecosistemes del desenvolupament humà són: l'ontosistema (processos intra-psíquics de cada persona), els microsistemes (entorns com l'escola, la feina, el lleure, etc.) relacionat amb el mesosistema i la relació amb la família, l'exosistema (conjunt del microsistema i mesosistema) i el macrosistema on hi habita les grans tendències de la societat.

Aquestes dues teories són els aspectes centrals del projecte educatiu que, el centre de la Fundació Pere Tarrés treballa mitjançant un model creat per ells mateixos, el model d'impacte. Fent una ullada es va observar que hi havia una sèrie de mancances que calia treballar amb les famílies; aquestes estaven relacionades amb una gran falta a nivell emocional, parental, d'èxit social i acadèmic. Així doncs, es va crear un model amb la idea de seguir un seguit de passos per convertir les mancances en oportunitats i per contribuir al desenvolupament integral de tots els infants a través de l'educació no formal. Es busca potenciar les capacitats que tenen cadascuna de les persones que entren al centre, treballant amb i per elles.

3. DIAGNÒSTIC

3.1. DETECCIÓ DE NECESSITATS

Després d'un any i mig en el Centre Socioeducatiu Poblenou, he pogut observar com es treballa en aquesta entitat, quins són els valors que volen transmetre i ensenyar, cap a quina direcció volen anar i els motius pels quals opten per un tipus d'educació i intervenció concreta. Així doncs, partint de l'experiència personal, complementada amb l'entrevista a la Cristina, coordinadora del centre (veure a l'Annex 1); s'ha pogut observar que en el grup de sisè d'aquest Centre Socioeducatiu hi ha unes mancances que dificulten la comunicació entre companys i companyes.

Primerament, tal i com explica la Cristina en l'entrevista, l'any 2008 la crisi econòmica té un impacte molt gran en el Districte del Sant Martí. Van ser moltes les famílies que van passar de tenir una renda mitja-baixa a acabar en una situació de desbordament econòmic i social. Al 2012 es va obrir el Centre Obert per a abordar aquestes i altres necessitats d'alta complexitat. Cada any s'anaven apuntant més infants amb característiques molt similars.

Partint de la base que la gran majoria de famílies que porten avui en dia, als seus fills i filles al Centre Socioeducatiu Poblenou, són nuclis familiars en risc d'exclusió social i, focalitzant en el grup de sisè de primària; en trobem d'altres factors destacables. D'acord amb l'opinió que dona la Cristina en l'entrevista, trobem que **l'edat** en la que estan aquests nens i nenes, influeix molt les seves formes d'actuar i de fer. Actualment trobem que són infants que comencen a entrar en una **etapa preadolescent**, en la qual, el cos fa petits **canvis** tant **físics, psíquics i afectius**. A més a més, inconscientment l'entorn comença a imposar unes **responsabilitats** en ells i elles, de les quals no estan preparats ni preparades.

D'altra banda, a **nivell familiar** hi ha moltes mancances. La figura de la família té un paper rellevant en qualsevol infant. En el cas de les famílies del Centre Socioeducatiu Poblenou, com bé s'esmentava, aquestes presenten problemes a **nivell econòmic, laboral, social, cultural, emocional, de competències i habilitats parentals**. Aquestes últimes són ressaltades per la Cristina; en l'entrevista posa èmfasi en que moltes de les famílies d'aquests infants de sisè de no s'han cuidat gaire d'ells/es (a nivell emocional, principalment). Tal i com comenta: "Treballar la intel·ligència emocional i poder verbalitzar com em sento, fa que la comunicació amb els altres sigui molt millor". Per aquest motiu, tots aquests elements dificulten el creixement, l'acompanyament i el desenvolupament d'aquests nens i nenes.

Cal afegir que, moltes d'aquestes famílies són d'origen estranger i, per tant, tenen **unes barreres idiomàtiques i culturals** molt grans. Per aquesta raó, són molts els pares i les mares que porten als seus fills i filles a aquest recurs amb la intenció de que se'ls ajudi, sobretot a nivell acadèmic. Endemés, hi ha una gran **diversitat familiar** dins d'aquest servei, moltes d'aquestes són famílies monoparental o nombroses, i fins i tot, algunes d'elles són desestructurades. Fet que, provoca la formació de noves estructures familiars i l'augment de dificultats davant de realitats vulnerables en les que viuen.

Respecte a la integració social dels infants, totes aquestes carències es veuen reflectides en ells i elles i les seves formes de relacionar-se. La gran majoria de nens i nenes del grup de sisè presenten **poques habilitats tant socials com personals**. Tenen una autoestima baixa que, tal i com esmenta la Cristina, els repercuteix en com es veuen i se senten amb ells mateixos i, de retruc, amb la resta. Per consegüent, aquest moment de canvis, genera un tracte i una comunicació amb els altres inadequats.

Una altra necessitat detectada és la **vinculació** que tenen entre ells, dins del grup, en el Centre Obert. Molts dels infants de sisè ja porten anys compartits al centre i, per tant, ja es coneixen des de fa temps. Alguns d'ells i algunes d'elles venen de la mateixa escola però a termes generals, són de centres escolars i de procedències diferents. Aquest fet, té una part positiva, que és que s'enriqueixen de la diversitat de formes de fer i veure les coses i, una altra part negativa, que és que els vincles que es creen entre uns i altres són diferents o s'ajunten per similituds culturals. Tanmateix, la confiança que tenen provoca que les formes que utilitzen per comunicar-se els uns amb els altres és massa informal, ocasionant incomoditats o danys emocionals. Tot i així, és un grup que **no té por a dir el que pensa** i manifestar qualsevol situació que els hagi molestat essent poc empàtics i assertius.

Com bé emfatitza la Cristina en l'entrevista, "és un grup que ha millorat molt però tenim la motxilla que el nostre context ens ha donat i són famílies de parlar poc les coses a casa, que quan es parlen, es criden...". És així com, podem veure un grup amb moltes potencialitats i diversitats que el caracteritzen. Un grup que cal ser treballat per aconseguir un canvi en les dificultats que presenten.

3.2. UBICACIÓ DE LA RECERCA

El programa d'intervenció pel grup de primària, es desenvolupa al Centre Socioeducatiu Poblenou, ubicat en el districte de Sant Martí de Barcelona amb una densitat de població de 236.163 habitants dels quals 32.029 són nens i nenes d'edats compreses entre 0 y 14 anys. (IDESCAT, 2018). El centre està situat al barri de Provençals de Poblenou, en el carrer Pere IV 398 Baixos. Aquest servei queda delimitat per: el barri de Sant Martí de Provençals, al nord; el barri de La Verneda, pel nord-est; el barri del Besòs i el Maresme per l'est; pel sud, el barri de Diagonal Mar i el Front Marítim, així com el Poblenou; pel oest el delimita el barri del Parc i la Llacuna del Poblenou, la Vila Olímpica y el Clot.

El barri està format per una població molt diversa segons la zona. D'acord amb l'Agència de Salut Pública (2015), trobem, per un costat, els "barris històrics" en els quals la vida i el nivell socioeconòmic és mitjà-baix i, d'altra banda, es troben els "barris nous" amb nivells socioeconòmics més elevats que els anteriors. El col·lectiu treballat prové d'aquests primers barris, els barris històrics, tot i que hi ha persones que viuen en les zones noves però el seu nivell adquisitiu és escàs.

El Centre Socioeducatiu Poblenou neix l'any 2012 del centre d'esplai de la Parròquia del Sagrat Cor, un grup de persones que formaven part d'aquest esplai es van adonar de la necessitat de transformar l'espai en un Centre Obert. A partir d'aquí, dos anys després, la Fundació Pere Tarrés rep la petició de la parròquia de fer-se càrrec de la gestió integral d'aquest projecte social i de lleure i inaugura els nous locals amb una inversió de 346.913,91 €, aconseguits gràcies al suports de molts particulars i també d'empreses com Fira de Barcelona, Semillas Fitó, Roca Sanitario, Schneider Electric, amb els donants participants de la targeta solidària de Catalunya Caixa i de la campanya "Los comprometidos" que van impulsar la Fundació Rosa Oriol i l'Obra Social "la Caixa" amb Mediaset Espanya.

Actualment, l'activitat socioeducativa que s'hi desenvolupa compta amb el finançament de la Fundació Pere Tarrés, la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona i l'Obra Social "la Caixa", a través del seu programa "CaixaProinfància".

Atenent a la situació del Districte de Sant Martí, respecte la infància en situació de risc, el Centre Socioeducatiu Poblenou tenia com a objectiu principal contribuir al desenvolupament integral dels infants a través de l'educació no formal. El projecte educatiu pretenia (i ho segueix fent) que els infants que participen de les activitats del centre millorin en quatre àrees.

La primera àrea s'encamina cap a la millora de la **intel·ligència emocional**, a partir de la consciència i regulació emocionals, l'autoestima, la resiliència i l'optimisme. Com a segona àrea, se centra en les **competències socials**: l'empatia, l'assertivitat, la convivència, la cooperació i el pensament crític. La següent àrea es treballa en el procés **d'aprenentatge escolar**: la motivació, els hàbits d'estudi, la reducció de l'absentisme escolar i del fracàs escolar. L'última àrea busca millorar les **competències parentals de les famílies** com són: l'afectivitat, les habilitats relacionals, la comprensió del procés evolutiu dels infants, la relació amb l'escola, etc.

Les accions que es porten a terme pretenen desenvolupar els infants i adolescents en tres dimensions: **humana, emocional i competencial**. Tenint en compte els principis de l'acció socioeducativa en Centres Oberts de dia, de la Fundació Pere Tarrés, els quals són: l'educació com a eina de desenvolupament, la família com agent clau a apoderar, el treball en xarxa amb les escoles, els serveis socials i d'altres entitats del barri o del districte, entre moltes d'altres. Posant, sempre el focus en els infants i adolescents pels quals es treballa.

Pel bon funcionament d'aquest servei, es compta amb un equip educatiu format per 12 professionals dels àmbits de l'educació social, el treball social, la integració social, la psicologia i l'educació infantil. Un equip que vetlla pel col·lectiu que tracta diàriament i que es coordina amb d'altres centres i entitats per a tenir una visió molt més àmplia i completa de les famílies que s'atenen.

Així doncs, una part d'aquesta construcció ha estat, com es comentava anteriorment, gràcies a l'ajuda de la Fundació Pere Tarrés. Aquesta és una entitat no lucrativa educativa i d'acció social fundada el 1985. El seu naixement va estar vinculat al Secretariat de Colònies de Càritas Diocesana de Barcelona. Inicialment, l'objectiu principal de la Fundació Pere Tarrés va ser promoure l'educació en el lleure d'infants i joves. Amb el temps la seva acció s'ha anat ampliant a altres àmbits de l'acció social com són la formació, la recerca i la gestió. Actualment, la Fundació Pere Tarrés aplega diferents ens: el Servei de Colònies de Vacances, el Moviment de Centres d'Esplai Cristians de Catalunya, la Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés-Universitat Ramon Llull, Formació, Consultoria i Estudis.

El Centre Socioeducatiu Poblenou després de vuit anys segueix en constant creixement i s'adapta a les noves necessitats que hi hagi en l'entorn, d'aquesta manera s'han anat creant poc a poc, diversos projectes i serveis dins del Centre Socioeducatiu, per tal d'arribar i atendre a moltes més persones, no només a infants i joves. Doncs, els serveis que s'ofereixen són:

- **Batecs**, un projecte que es va iniciar amb la idea de fer un acompanyament integral a dones embarassades del districte de Sant Martí. Aquest projecte pretén treballar amb les emocions, el benestar tant físic com psíquic de dones que estan en un procés important i delicat de vida. Oferint eines i recursos per a un procés de l'embaràs òptim i ple, tant per la mare com pel nadó.
- **Espai familiar** adreçat a pares, mares i els seus nadons d'entre 0 i 3 anys. És un espai gratuït, de matins per a totes aquelles famílies que vulguin acudir amb els seus infants. L'objectiu d'aquest lloc és crear uns vincles entre nadons i familiars, acompanyar a les famílies i ajudar, oferint les eines i recursos que necessitin.
- **Centre Obert** dirigit a nens i nenes de 3 a 15 anys amb risc d'exclusió. És una activitat de tarda que té com a objectiu atendre a infants per acompanyar-los en el seu procés de vida a través del treball d'hàbits quotidians, d'una bona salut i higiene. A més, es treballa una part de *caràcter* focalitzada en els valors, en dinàmiques i activitats grupals i una altra part més *acadèmica* en la qual s'ajuda a l'infant en tot el que es refereix a l'escola, a partir d'una acció educativa.
- **Casal d'estiu** per a infants que participen durant l'any al Centre Socioeducatiu i d'altres persones del districte de Sant Martí, per a participar d'activitats educatives i de lleure a l'estiu.
- **Tallers** de matins per a adults, els quals sorgeixen segons les demandes de les famílies que hi participen del Centre Socioeducatiu com són: tallers de cuina, de costura, de català, etc.

Aquest projecte està destinat als nens i les nenes d'edats compreses entre 11 i 12 anys els i les quals es troben en situació de vulnerabilitat social. Aquest grup està format per 10 infants, concretament 7 nenes (dues de 12 anys i cinc d'11 anys) i 3 nens (dos de 12 anys i un d'11 anys).

3.3. JUSTIFICACIÓ DE LES PRIORITATS

La necessitat prioritària que s'ha pogut observar en aquest col·lectiu d'infants és la falta d'una bona comunicació entre iguals. Un cop detectades totes les necessitats, s'ha vist que algunes d'aquestes manquen en el grup i influencien en aquesta falta de comunicació. Així doncs, aquest projecte centrarà la mirada en millorar la comunicació a través del treball dels següents tres elements:

Principalment, es treballarà en millorar **l'autoestima** i la consciència que tenen d'ells mateixos, intentant promoure a la persona, contribuint en la plena realització d'aquesta, en la seva dignitat i en totes les seves dimensions. La intenció d'aquesta millora és poder aconseguir que, tenint una bona autoestima pròpia, la relació que es tingui amb els altres pugui ser igual de positiva.

El segon element triat és **l'assertivitat**, les formes en comunicar-se i dir les coses correctament, amb respecte. Tant en la primera com en la segona, la comunicació tindrà un paper molt important, el qual es modularà segons el que hagin après i adquirit.

Per últim, la **cohesió de grup** és una necessitat fonamental que minva en aquest col·lectiu. Si es treballa el sentiment de pertinença i la integració en el grup, les relacions entre uns i altres poden canviar, sense haver la necessitat de crear petits grups d'amics i fomentant una confiança grupal.

Han sigut aquestes les més destacades ja que, són la base de qualsevol comunicació i relació interpersonal.

4. FORMULACIÓ DEL PROJECTE

Aquest projecte s'encapçala amb el nom de: *Els crits del silenci*. És una expressió paradoxal que té com a idea tot allò que tenim dins nostre, que molts cops ressona fort però que no diem i ens callem. Sentiments i emocions que moltes vegades no sabem gestionar i ens evocuen a comportaments i actituds impròpies de nosaltres mateixos.

Efectuant una recerca en l'entitat, s'ha observat que tant en la Fundació Pere Tarrés com en el Centre Socioeducatiu Poblenou, no s'hi troba cap pla ni programa que estigui encaminat en la línia d'aquest projecte. Així doncs, els programes, els objectius i les accions que es treballaran, es crearan des de zero atenent les necessitats del col·lectiu adreçat.

Aquest projecte consisteix en detectar les mancances que es troben en el grup de sisè de primària, del Centre Socioeducatiu Poblenou. Un cop detectades, es pensarà les formes en les quals es vol treballar en elles. Fins ara, s'ha pogut detectar una sèrie de factors que influencien en aquest tipus de comunicació com són: l'autoestima, l'assertivitat i la cohesió de grup. Mitjançant dinàmiques i activitats que els motivin, se'ls ensenyarà com gestionar, tractar i utilitzar aquests tres factors en les seves relacions interpersonals. Aquests elements es treballaran a partir d'unitats didàctiques amb la finalitat de millorar aquesta situació i encaminar-la cap a una de més positiva i enriquidora per tots i totes.

El grup al qual s'adreça aquest projecte és el curs de sisè de primària format per 10 nens i nenes d'entre 11 i 12 anys. Aprofundint en aquest, ens trobem que hi ha 7 nenes (dues de 12 anys i cinc d'11 anys) i 3 nens (dos de 12 anys i un d'11 anys). Tots ells i totes elles comparteixen unes característiques comunes esmentades al llarg del treball entorn la situació econòmica, social i cultural.

Així doncs, l'**objectiu general** que encapçala aquest treball és:

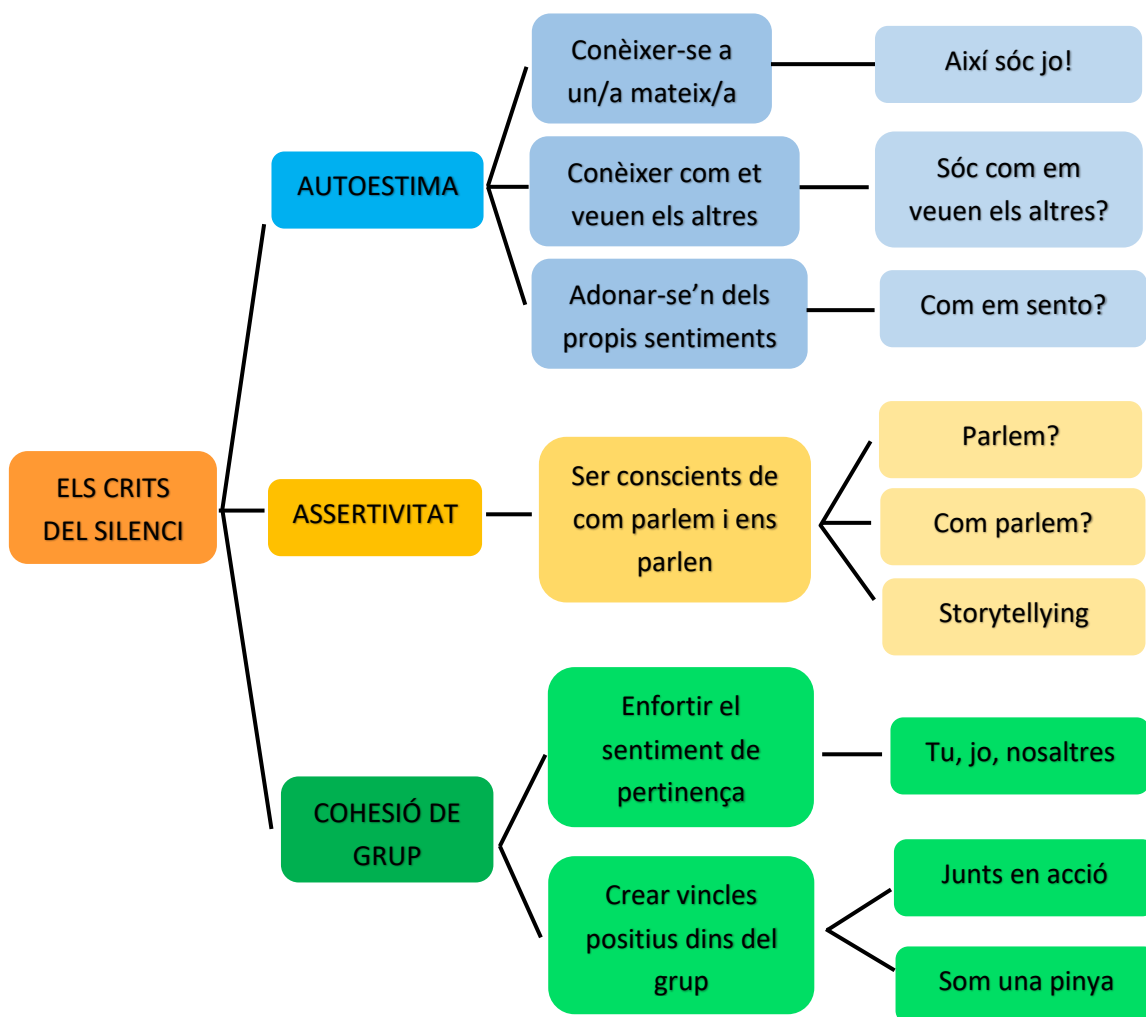
- Millorar la comunicació del grup d'infants d'entre 11 i 12 anys del Centre Socioeducatiu Poblenou.

I li segueixen com a **objectius específics**:

- ❖ Augmentar l'autoestima personal
- ❖ Millorar el comportament assertiu
- ❖ Crear cohesió de grup

Les estratègies d'acció que s'estructuren són les següents:

Gràfic 5. Estratègies d'acció.

Font: Elaboració pròpia a partir de la definició dels objectius

5. PLANIFICACIÓ

5.1. Descripció de les diferents línies o programes d'acció

El projecte d'intervenció té com a principal objectiu treballar sobre les mancances que s'han observat en un col·lectiu determinat, per tal de millorar-les. És un projecte que, com bé s'ha anat comentant, parteix de zero ja que no s'ha trobat plans ni programes que hagin treballat sobre aquestes necessitats. Així doncs, els nuclis temàtics que es desenvoluparan més endavant estan enfocats entorn tres línies d'acció: l'autoestima, l'assertivitat i la cohesió de grup. Cadascuna d'aquestes està encapçalada per uns objectius de programació i tres unitats didàctiques per a cada línia d'acció. La finalitat d'aquests eixos és aconseguir un canvi positiu dins del col·lectiu escollit.

5.1.1. Descripció i justificació

L'autoestima: aquesta és la primera línia d'acció amb la qual s'oferirà un espai als infants per a que puguin fer un autoanàlisi de com són, quines potencialitats i defectes tenen, quin és l'entorn que els defineix, com el veuen els altres i com se senten en determinades circumstàncies. Treballar l'autoestima en aquestes edats és molt important, per a que puguin entendre moltes de les emocions i sentiments que tenen i no saben d'on venen ni com gestionar-les.

L'assertivitat: és la segona línia d'acció que permet ser conscients de quines són les formes que tenen els i les participants, de comunicar i expressar les coses que pensen. A més, es treballarà el to, les frases negatives i positives que escolten (entre d'altres) per a tenir un major coneixement de l'impacte que provoquen les paraules.

La cohesió de grup: aquesta tercera i última línia d'acció està enfocada a enfortir el sentiment del grup i la pertinença en ell. Amb aquesta línia es vol aconseguir que entenguin la importància de sentir-se part d'aquest grup mitjançant vincles positius.

5.1.2. Objectiu:

L'objectiu general pel qual parteix el projecte, és millorar la comunicació del grup d'infants d'entre 11 i 12 anys del Centre Socioeducatiu Poblenou. Per poder aconseguir-ho, s'han establert tres objectius específics, els quals estan compostos per diversos objectius operatius:

A. **Objectiu específic 1:** Augmentar l'autoestima personal

- Objectiu operatiu 1: Afavorir un espai per a que es coneguin a ells i elles mateixos/es
- Objectiu operatiu 2: Conèixer com et veuen els altres
- Objectiu operatiu 3: Fomentar l'autoanàlisi dels sentiments i emocions que tenen en situacions concretes

B. **Objectiu específic 2:** Millorar el comportament assertiu

- Objectiu operatiu 1: Ser conscients de com parlem i com ens parlen els altres

C. **Objectiu específic 3:** Crear cohesió de grup

- Objectiu operatiu 1: Enfortir el sentiment de pertinença del grup
- Objectiu operatiu 2: Crear vincles positius dins del grup

5.1.3. Metodologia

La proposta didàctica presentada, està pensada per dur-se a terme en breus sessions al llarg de tres mesos. D'aquesta manera, es vol treballar els diversos factors que influeixen en la comunicació dels infants, de forma profunda. El projecte estarà compost d'activitats, dinàmiques i jocs que motivin i captin l'atenció dels nens i de les nenes. S'intentarà promoure en ells/es la reflexió dels temes que es treballin. Per aquest motiu, la metodologia emprada en cada sessió, anirà de la mà de la participació i implicació activa d'aquest col·lectiu i de la interacció entre ells i elles.

L'educador/a social que porti les activitats, l'únic que haurà de fer és explicar-les, plantejar problemes i temes de reflexió, observar i acompanyar. Aquest/a no ha de ser una figura transmissora de coneixement ja que, són els propis infants els participants del projecte. La seva tasca és que, a través de converses i posades en comú, aquests aprenguin i arribin a alguna conclusió.

Les agrupacions que es faran en les activitats seran variades, dependrà del tipus de dinàmica que es doni. Algunes d'aquestes seran a mode individual, d'altres en petits grups i algunes amb tot el grup. El treball que es desenvolupa en totes les sessions necessitarà la participació i col·laboració de cada membre del grup, per a poder aconseguir els objectius marcats.

5.1.4. Unitats de programació / pla de treball:

A partir de les tres línies d'acció amb els seus objectius operatius, s'han creat un total de 9 unitats didàctiques plasmades posteriorment.

En primer lloc, es durà a terme tres unitats didàctiques anomenades: *Així sóc jo!*, *Sóc com em veuen els altres?* i *Com em sento jo?*. Aquestes unitats didàctiques es troben dins del Programa d'acció 1, amb diversos objectius que tenen la finalitat de que els infants es coneguin a si mateixos, s'adonin com els veuen els altres i identifiquin els sentiments i emocions que els reporta certes situacions quotidianes.

En segon lloc, s'ha dissenyat tres unitats didàctiques que s'executaran en el Programa d'acció 2, per aprendre la importància de ser assertius. Aquestes tres unitats didàctiques tenen el nom de: *Com m'agrada que em parlin?*, *Com parlem?* i *Storytelling*. Amb aquestes tres dinàmiques, també es treballaran les habilitats socials.

Finalment, s'ha creat tres unitats didàctiques per concloure aquest procés d'aprenentatge, que s'efectuarà en el Programa d'acció 3, on es tractarà la cohesió de grup. El nom que rep cada unitat didàctica és el següent: *Tu, jo, nosaltres*, *Junts en acció* i *Som una pinya*.

5.2. Unitats de programació/pla de treball

Les unitats de programació que es presentaran a continuació estan definides per una sèrie de punts:

- Descripció i durada.
- Objectiu de la unitat de programació en relació a la línia d'acció
- Continguts
- Metodologia i/o tècniques
- Activitats i/o tasques – Unitats didàctiques
- Materials/recursos necessaris.
- Indicadors i instruments d'avaluació (graelles d'observació, diari de camp, registre anecdòtic o altres mètodes de captació dedades).

Taula 1. Unitat didàctica 1: Així sóc jo

Programa d'acció 1: Autoestima					
Unitat didàctica 1: Així sóc jo					
Destinatari:		Infants d'entre 11 i 12 anys que acudeixen al Centre Socioeducatiu Poblenou			
Ubicació:		Carrer Pere IV, 398	Temps:		1 hora i 5 minuts
OBJECTIUS DIDÀCTICS					
<ul style="list-style-type: none"> Treballar l'autoconcepte i l'autoestima. Identificar les pròpies habilitats físiques, psicològiques i socials. 					
CONTINGUTS			METODOLOGIA	TEMPORALITZACIÓ	
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors	<ol style="list-style-type: none"> Presentació de l'activitat Realització de la dinàmica preparada. L'educador/a repartirà unes fitxes amb diverses preguntes que han de respondre. En algunes d'aquestes qüestions es pot dibuixar o bé escriure. Posada en comú de les fitxes en dos grups. Tancament de l'activitat amb el grup sencer. En aquest es tornarà a fer una posada en comú sobre els temes que han sortit en cada grup. Un cop compartit, es farà un petit comentari o reflexió sobre la importància de parar-nos a pensar en com som, introduint el concepte d'autoestima. Avaluació de l'activitat. 		65 minuts
Autoconcepte	Descripció del propi cos i aspecte físic.	Implicació en l'activitat		5'	60'
Autoconeixement	Reconeixement de les habilitats físiques individuals.	Respecte dels ritmes de cadascú	20'	40'	
Autoconcepte	Identificació de les pròpies qualitats cognitives.	Realització de l'activitat de forma individual	15'	25'	
Adjectius qualificatius positius i negatius	Descobriment del propi autoconcepte i autoestima.	Importància dels espais per autoconèixer-se	20'	5'	
	Exposició de l'autoanàlisi a la resta de companys/es.		5'	0'	
AVALUACIÓ			RECURSOS NECESSARIS		
Un cop acabat el tancament de la sessió es repartirà un qüestionari a cada infant (veure a l'Annex 10).			RECURSOS HUMANS		RECURSOS MATERIAL
			Educadora social		Fitxes autoestima Bolígrafs Llapis Goma Qüestionari

Aquesta activitat consisteix en ser conscients de com som física, psicològica i cognitivament a través d'unes preguntes que es troben a l'Annex 2. L'educador/a repartirà dues fitxes per a cadascun dels infants. En aquestes fitxes se'ls plantejarà qüestions sobre com es veuen a ells mateixos. Un cop acabat es farà dos grups i tindran 15 minuts en cadascun d'ells per compartir el que vulguin del que han escrit o dibuixat a les fitxes. Passada aquesta estona, els dos grups s'uniran i es posarà en comú el que s'ha dit en cada grup per a conèixer-se entre tots una mica més.

El tancament de l'activitat s'efectuarà després d'haver posat en comú les aportacions de cada grup. En aquest espai es farà un petit comentari o reflexió sobre la importància de destinar temps a parar-nos a pensar en com som, què ens agrada i què no, què se'ns dona bé i què volem o ens agradaria millorar. També de la imatge que tenim de nosaltres mateixos les quals moltes vegades són positives i d'altres negatives, influint totes dues en la nostra autoestima i explicant què significa aquest últim concepte.

La idea és que els nens i les nenes de sisè tinguin un moment per a ells sols en el que puguin autoanalitzar-se i adonar-se de quines són les qualitats i defectes que tenen, quin és el seu entorn i com són ells en aquest. En les següents sessions l'infant coneixerà com el veuen els altres i com es mostra ell o ella a la resta a partir de diverses dinàmiques. D'aquesta forma, els nens i les nenes poden tenir una concepció pròpia molt més àmplia i extensa passant per un anàlisi personal i grupal que els ajudarà a adonar-se'n de com són i el tipus d'autoestima que tenen, la qual està lligada a l'autoconcepte i l'autoconeixement.

L'avaluació que s'efectuarà en aquesta dinàmica serà un qüestionari inicial, amb unes preguntes globals sobre els temes que es treballaran entorn el projecte (es pot trobar a l'Annex 10). Així doncs, en aquest qüestionari, se'ls farà una sèrie de preguntes. En l'última sessió es farà el mateix, se'ls repartirà un nou qüestionari amb preguntes similars a aquestes per, al final de tot aquest procés, fer una avaluació general i completa. D'aquesta forma, es podrà observar i analitzar quin era el punt de partida inicial i si s'han pogut observar canvis al llarg de tot el projecte.

Taula 2. Unitat didàctica 2: Sóc com em veuen els altres?

Programa d'acció 1: Autoestima						
Unitat didàctica 2: Sóc com em veuen els altres?						
Destinatari:		Infants d'entre 11 i 12 anys que acudeixen al Centre Socioeducatiu Poblenou				
Ubicació:		Carrer Pere IV, 398	Temps:		1 hora i 15 minuts	
OBJECTIUS DIDÀCTICS						
<ul style="list-style-type: none"> Treballar l'autoconeixement i l'autoestima. Identificar les característiques i les formes de ser dels altres. Conèixer la visió que els altres tenen d'un mateix. 						
CONTINGUTS			METODOLOGIA	TEMPORALITZACIÓ		
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors	<ol style="list-style-type: none"> Presentació de l'activitat Creació de les siluetes per parelles. Cada infant haurà d'estirar-se en un tros de mural de la mida del seu cos, que l'educador/a li donarà. Un company o una companya repassarà la seva silueta en el mural. Realització de la dinàmica preparada. L'activitat consisteix en que cada infant passi per tots els murals dels seus companys i les seves companyes, responent a les preguntes o frases que hi ha escrites en les 4 parts del cos (cervell, cor, braç i cama). Posada en comú i tancament sobre l'activitat. Avaluació conjunta. 		75 minuts	
Autoestima	Reconeixement de les virtuts i defectes propis	Implicació en l'activitat			5'	70'
Autoconeixement	Identificació de les formes de ser de cada company/a del grup	Respecte cap als companys i companyes			10'	60'
Autoconcepte	Identificació de les pròpies qualitats	Importància dels concepte autoconeixement			30'	30'
Adjectius qualificatius positius i negatius					20'	10'
Consciència social					10'	0'
AVALUACIÓ			RECURSOS NECESSARIS			
Al final de l'activitat es farà una avaluació conjunta a partir d'una taula rodona, (veure el punt 7.4.1.).			RECURSOS HUMANS		RECURSOS MATERIAL	
			Educadora social		Mural gran Retoladors de colors Llapis Tisores Cinta adhesiva Preguntes taula rodona	

En aquesta activitat, l'educador/a repartirà a cada infant un tros de mural a mida del cos del nen o la nena. L'infant s'estirarà sobre el mural i, amb l'ajuda d'un altre company o companya, aquest/a li resseguirà la seva silueta amb un retolador. Un cop cada infant tingui el mural amb la seva figura marcada, l'educador/a els dirà una sèrie de preguntes que han d'anotar al costat de cada part del cos (vegeu a l'Annex 3). Quan ja estiguin totes les preguntes escrites, els infants han d'anar als murals dels seus companys i companyes i respondre a les preguntes indicades, segons com veuen o creuen que són cada membre del grup de sisè. Cal remarcar que han d'intentar posar a cada persona una cosa diferent, repetint el que escriguin el mínim possible.

Finalitzada aquesta dinàmica, es farà una rotllana en la que, aquells infants que vulguin, posaran en comú les coses que els altres li han escrit en cada part del cos i exposaran si estan d'acord o no amb aquestes. S'acabarà amb una petita reflexió per part de l'educador/a, què explicarà que moltes vegades allò que ensenyem és diferent de com nosaltres pensem que som i en la importància de ser conscients de tot el que mostrem.

En la part de l'avaluació s'efectuarà una taula rodona amb una sèrie de preguntes que permetin que cada infant expressi com s'ha sentit en la sessió (aquest es pot veure en el punt 7.4.1.).

Taula 3. Unitat didàctica 3: Com em sento jo?

Programa d'acció 1: Autoestima						
Unitat didàctica 3: Com em sento jo?						
Destinataris:	Infants d'entre 11 i 12 anys que acudeixen al Centre Socioeducatiu Poblenou					
Ubicació:	Carrer Pere IV, 398			Temps:	1 hora	
OBJECTIUS DIDÀCTICS						
<ul style="list-style-type: none"> • Identificar els propis sentiments i emocions. • Reflexionar sobre l'autoestima que tenim en el quotidià. • Analitzar quines són les actituds que tenim davant de diversos contextos. 						
CONTINGUTS			METODOLOGIA	TEMPORALITZACIÓ		
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors			60 minuts	
Sentiments	Reconeixement dels sentiments que ens creen diverses situacions diàries	Implicació en l'activitat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de l'activitat 2. Divisió del grup en dos 3. Desenvolupament de l'activitat. L'educador/a repartirà a cada grup una sèrie de targetes que hauran de llegir, representar i comentar. 4. Posada en comú amb tot el grup sobre els temes que han sorgit en cadascun dels subgrups fets anteriorment. 5. Reflexió del motiu de la dinàmica sobre l'autoconeixement i l'autoestima. 6. Tancament de la sessió 7. Avaluació de l'activitat per part de l'educador/a. 	3'	57'	
Emocions		Respecte cap als companys i companyes		2'	55'	
Autoestima				20'	35'	
Realitat i entorn				20'	15'	
Actituds personals i col·lectives				10'	5'	
Autoconeixement				5'	0'	
	Expressió de les experiències personals cap a la resta del grup	Escolta activa cap a la resta del grup				
	Identificació de les pròpies actituds individuals	Importància de les nostres actituds i comportaments				
	Identificació de les pròpies actituds envers els altres	Comprensió dels nostres sentiments i actituds				
AVALUACIÓ			RECURSOS NECESSARIS			
L'avaluació s'efectuarà mitjançant una graella d'observació (veure el punt 7.4.2.).			RECURSOS HUMANS	RECURSOS MATERIAL		
			Educadora social	Targetes amb les preguntes Graella d'observació		

En aquesta activitat, es dividirà el grup en dos. A cada grup se'ls repartirà unes targetes amb unes frases. Cada infant agafarà una targeta, la llegirà individualment (sense que ningú l'escolti) i la representarà amb mímica. Les frases i situacions que es plantegen en les targetes estan lligades a les emocions i sentiments. L'objectiu d'aquesta dinàmica és que, cadascú, quan llegeixi la targeta expressi tot allò que li fa sentir aquell text. La resta de companys/es hauran d'endevinar quina emoció és i pensar en quines situacions i contextos s'han sentit així. Un cop ho comparteixin, la persona que ha representat l'emoció, explicarà quina era la situació que ha escenificat. Així doncs, les targetes reflecteixen situacions emocionals concretes (vegeu a l'Annex 4).

A continuació, s'uniran els dos grups i es posarà en comú les emocions i sentiments que han sortit. Finalment, es farà una petita reflexió sobre com són els nostres comportaments i el que mostrem als altres quan ens trobem en contextos concrets. D'aquesta manera es podrà contrastar el que pensem de nosaltres mateixos i el que acabem mostrant.

Per avaluar aquesta sessió l'educador/a complimentarà una graella d'observació un cop finalitzada l'activitat (veure en el punt 7.4.2.).

Taula 4. Unitat didàctica 4: Com m'agrada que em parlin?

Programa d'acció 2: Assertivitat					
Unitat didàctica 4: Com m'agrada que em parlin?					
Destinataris:	Infants d'entre 11 i 12 anys que acudeixen al Centre Socioeducatiu Poblenou				
Ubicació:	Carrer Pere IV, 398	Temps:	1 hora i 10 minuts		
OBJECTIUS DIDÀCTICS					
<ul style="list-style-type: none"> • Identificar les formes en les que expressen les coses • Prendre consciència de com poden afectar als altres les nostres paraules 					
CONTINGUTS			METODOLOGIA	TEMPORALITZACIÓ	
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió 2. Desenvolupament de l'activitat. L'educador/a deixarà una estona curta per a que els infants puguin veure totes les frases i paraules que hi ha al terra. A continuació es realitzaran 3 rondes en les quals el o la professional els anirà plantejant una pregunta en cadascuna d'elles. En cada qüestió plantejada es deixarà un temps per a que els nens i les nenes pensin, escullin una bafarada amb una frase o paraula que relacionin i l'anotin a la pissarra. Quan acabin una ronda, seguiran amb una altra, així fins a completar les 3 rondes. 3. Posada en comú i reflexió de l'activitat 4. Tancament de l'activitat 5. Avaluació de la sessió per part de l'educador/a 		70 minuts
Assertivitat	Identificació sobre les formes amb les que cadascú s'expressa verbalment	Implicació en l'activitat		5'	65'
Comunicació	Reconeixement dels sentiments i emocions que ens aboca escoltar certes frases o paraules	Reconeixement de l'estat emocional i comunicatiu personal		30'	35'
Respecte	Reconeixement dels sentiments i emocions que ens aboca escoltar certes frases o paraules	Respecte cap als companys i companyes		20'	15'
To	Reconeixement dels sentiments i emocions que ens aboca escoltar certes frases o paraules	Respecte cap als companys i companyes		10'	5'
Motivació	Reconeixement dels sentiments i emocions que ens aboca escoltar certes frases o paraules	Respecte cap als companys i companyes		5'	0'
Paciència	Reconeixement dels sentiments i emocions que ens aboca escoltar certes frases o paraules	Respecte cap als companys i companyes			
Emocions	Reconeixement dels sentiments i emocions que ens aboca escoltar certes frases o paraules	Respecte cap als companys i companyes			
Sentiments	Reconeixement dels sentiments i emocions que ens aboca escoltar certes frases o paraules	Respecte cap als companys i companyes			
Paraules negatives i positives	Reconeixement dels sentiments i emocions que ens aboca escoltar certes frases o paraules	Respecte cap als companys i companyes			
AVALUACIÓ			RECURSOS NECESSARIS		
L'activitat s'avaluarà a través d'una graella d'observació (veure el punt 7.4.3.).			RECURSOS HUMANS	RECURSOS MATERIAL	
			Educadora social	Pissarra 3 Retoladors de pissarra Papers amb frases Cartolina Post its Retoladors Bolígrafs Graella d'observació	

L'educador/a facilitarà una sèrie de paraules i frases escrites en unes bafarades que deixarà al terra, (adjuntat a l'Annex 5). A continuació, l'educador/a explicarà que, en la pissarra de la classe està dividida en tres parts: "m'agrada que em diguin", "dic" i "no m'agrada que m'ho diguin". Seguidament, l'educador indica que cadascun dels participants, ha d'agafar una bafarada i l'ha d'escriure a la columna que cregui oportuna.

L'educador/a explicarà que s'efectuaran 3 rondes:

- Primera ronda: l'educador/a indicarà que han d'escollir l'expressió per a col·locar-la en l'apartat "m'agrada que em diguin". L'escriuen a la pissarra i la retornen on l'havien agafat.
- Segona ronda: cada nen i nena triarà una altra bafarada amb les paraules o frases que vulguin per escriure-la a la segona secció de "dic", i la retornarà al mateix lloc on estava.
- Tercera ronda: els participants tornaran a fer el mateix procés anotant a la pissarra l'expressió que vulguin en la columna "no m'agrada que em diguin".

Finalitzades les 3 rondes, l'educador/a convidarà als infants a reflexionar sobre les següents qüestions: quines són les frases que ens agrada i que acabem dient? Quines frases o expressions no ens agrada i diem? Com ens diuen les coses? Escoltem més frases positives o negatives?

També es pot aprofundir en el to que utilitzem per a expressar les nostres paraules i la importància i impacte que tenen aquestes en nosaltres i en els altres. En la reflexió és important treballar el concepte: assertivitat.

En el tancament s'agafarà una cartolina on hi haurà plasmat un apartat que posi: "Frases o paraules que t'agradaria escoltar més" i un altre secció on es llegeixi "Frases o paraules que intentaràs dir a partir d'ara". La idea és que pensin aquestes frases o paraules, les escriguin en un *post-it* i les col·loquin en les dues columnes noves de la cartolina. Quan acabin tots, es poden llegir en veu alta i penjar la cartolina en la classe per a que tothom la vegi cada dia i es puguin recordar d'allò que els agradaria tant escoltar com expressar.

Al final de la sessió l'educador/a avaluarà l'activitat a través d'una graella d'observació (veure en el punt 7.4.3.).

Taula 5. Unitat didàctica 5: Com parlem?

Programa d'acció 2: Assertivitat						
Unitat didàctica 5: Com parlem?						
Destinataris:	Infants d'entre 11 i 12 anys que acudeixen al Centre Socioeducatiu Poblenou					
Ubicació:	Carrer Pere IV, 398			Temps:	1 hora	
OBJECTIUS DIDÀCTICS						
<ul style="list-style-type: none"> • Ser conscients de com ens comuniquem • Identificar les emocions i sentiments que escoltem dels altres 						
CONTINGUTS			METODOLOGIA	TEMPORALITZACIÓ		
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió 2. Desenvolupament de l'activitat. L'educador/a dirà dos temes i dos llocs (un lloc diferent per cada tema). Els infants hauran d'escollir quin tema els crida l'atenció i col·locar-se en el lloc corresponent del tema triat. Un cop cadascú s'hagi posat a cada cantó, tindran 5 minuts per equip per a argumentar el motiu de la seva decisió i posicionament. Aquesta acció es repetirà 2 cops més amb temes diferents. 3. Es farà una rotllana i es mostrarà unes imatges que hauran de relacionar amb les actituds que han hagut en les 3 rondes. 4. Tancament i reflexió de l'activitat 5. Avaluació de la sessió 		60 minuts	
Assertivitat	Identificació sobre les formes amb les que cadascú s'expressa	Implicació en l'activitat		5'	55'	
Comunicació	Reconeixement dels sentiments i emocions que ens aboca escoltar certes frases o paraules	Reconeixement de l'estat emocional i comunicatiu personal	30'	25'		
Respecte	Posada en comú sobre la comunicació que tenim amb les persones i com es poden canviar o mantenir	Respecte cap als companys i companyes	10'	15'		
To		Escolta activa cap a la resta del grup	10'	5'		
Paraules negatives i positives		Importància de les nostres maneres de parlar i expressar	5'	0'		
AVALUACIÓ			RECURSOS NECESSARIS			
A partir de relleus, els infants llegiran unes preguntes i hauran de respondre-les enganxant l'emoticona que creuen més idoni per a cadascuna d'elles.			RECURSOS HUMANS		RECURSOS MATERIAL	
			Educadora social		Pissarra Retoladors pissarra Dibuixos i imatges Emoticones	

L'educador/a demanarà a tots els i les participants que es col·loquin en una fila davant seu. El/La professional, dirà dos temes. Els infants han de pensar quin dels dos temes els crida més l'atenció, triant un d'ells. L'educador/a indicarà un espai de la classe on els nens i les nenes s'hauran de col·locar depenent del tema triat (és important que aquests espais estiguin propers, un exemple pot ser dues files una davant de l'altre). Quan tothom s'hagi situat en el lloc corresponent al tema escollit, es deixaran 5 minuts a cada grup perquè argumenti el motiu pel qual és s'han posicionat en aquell cantó.

Transcorreguts els minuts d'ambdós equips, tots els infants es tornaran a unir enfront l'educador/a, el qual proposarà dos nous temes. Un cop escoltats, seguirà el mateix procediment que l'anterior ronda: l'educador/a indicarà on s'han de posar els dos equips per separat i tindran 5 minuts cadascun per exposar arguments positius o negatius del seu posicionament. Així fins a completar una tercera i última ronda.

Finalitzats els tres debats, el grup es posarà en cercle. L'educador/a col·locarà al mig del cercle diferents dibuixos els quals representen persones que no deixen parlar a altres, imatges on hi ha molt soroll, etc.), es poden cercar a l'Annex 6. Tothom els mirarà però no els tocarà. Un cop distribuïts pel centre, el o la professional preguntarà quins dibuixos i imatges s'han pogut observar en el comportament dels participants, quan s'han efectuat les 3 rondes.

En acabar aquesta part, es farà una breu explicació del rerefons de l'activitat, demostrant que a vegades costa dir bé les coses, escoltar als altres, respectar els torns de paraula; sobretot destacant la falta d'assertivitat que hi ha al debatre. A més, s'afegirà que hi ha moltes maneres de pensar i cal respectar-les ja que ninguna idea és millor que una altra.

L'avaluació final de la dinàmica consistirà en fer uns relleus. Es faran dos equips, les primeres dues persones sortiran corrents cap a la pissarra i llegiran les preguntes que hi haurà escrites en ella: "T'ha agradat l'activitat?", "L'activitat t'ha servit per adonar-te de què és l'assertivitat?", "T'has adonat de la importància que té l'assertivitat?", "Quin emoticono t'ha representat en els debats que has fet en les 3 rondes?". Quan les llegeixin, cada infant haurà de respondre a una agafant un emoticono que trobarà al costat i enganxant-lo a la pregunta. Un cop enganxat, tornarà a la fila i picarà la mà del següent company/a, el/la qual realitzarà el mateix procés. Aquestes accions es repetiran fins que tots els infants hagin respòs a totes les preguntes.

Taula 6. Unitat didàctica 6: Storytelling

Programa d'acció 2: Assertivitat					
Unitat didàctica 6: Storytelling					
Destinatari:	Infants d'entre 11 i 12 anys que acudeixen al Centre Socioeducatiu Poblenou				
Ubicació:	Carrer Pere IV, 398	Temps:	1 hora i 5 minuts		
OBJECTIUS DIDÀCTICS					
<ul style="list-style-type: none"> • Representar situacions en les que hi ha i no hi ha assertivitat • Ser conscients de com ens comuniquem 					
CONTINGUTS			METODOLOGIA	TEMPORALITZACIÓ	
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió 2. Desenvolupament de l'activitat. Es faran 3 grups: dos de 3 persones i un grup de 4 participants. L'educador/a els dirà a cadascun d'aquests una història que han de representar. Hi haurà dues històries en les quals les formes de parlar seran poc assertives i dues històries en les que sí hi haurà assertivitat. 3. Un cop representades, es deixarà uns minuts perquè els grups que vulguin, facin una representació lliure de com canviarien les dues situacions que han sortit en les que no hi ha assertivitat. La història ha de ser la mateixa però representada amb comportaments assertius. 4. Tancament i avaluació de la sessió 		65 minuts
Assertivitat	Identificació de situacions quotidianes en les que hi ha un mal ús de la comunicació	Implicació en l'activitat		5'	30'
Passivitat	Reconeixement dels sentiments i emocions que aboquen la falta d'assertivitat	Reconeixement de les reaccions que comporten certes situacions	15'	15'	30'
Agressivitat	Reconeixement dels sentiments i emocions que aboquen la falta d'assertivitat	Respecte cap als companys i companyes	15'	15'	15'
To	Reflexió sobre com actuar amb assertivitat	Importància de les formes de comunicar			0'
Comunicació verbal i no verbal					
AVALUACIÓ			RECURSOS NECESSARIS		
L'avaluació es realitzarà a través d'una taula rodona en la que hi participaran tots els infants (veure el punt 7.4.4.).			RECURSOS HUMANS	RECURSOS MATERIAL	
			Educadora social	Preguntes taula rodona	

L'educador/a indicarà que han de fer tres grups (dos de 3 persones i un de 4). Quan estiguin creats, el o la professional anirà grup per grup dient-los una situació que hauran de representar davant de tothom. Dues de les accions que expliqui a cada grup, hi haurà actituds i comportaments assertius; per contra, en les altres dues situacions que els digui, no hi haurà assertivitat.

Cada grup tindrà uns 5 minuts per pensar com escenificar l'acció que li han dit i 5 minuts per actuar. Les situacions es poden trobar a l'Annex 7. Un cop representades totes les situacions, l'educador/a preguntarà en quines d'elles hi havia assertivitat i en quines no. Seguidament, proposarà que, els grups que vulguin poden pensar com actuarien ells/es en aquelles representacions que s'han fet, les quals no hi havia assertivitat; les canviïn per accions assertives.

Per acabar, l'avaluació es desenvoluparà a través d'una taula rodona (que es pot trobar en el punt 7.4.4.).

Taula 7. Unitat didàctica 7: Tu, jo, nosaltres

Programa d'acció 3: Cohesió de grup						
Unitat didàctica 7: Tu, jo, nosaltres						
Destinataris:	Infants d'entre 11 i 12 anys que acudeixen al Centre Socioeducatiu Poblenou					
Ubicació:	Carrer Pere IV, 398			Temps:	1 hora i 5 minuts	
OBJECTIUS DIDÀCTICS						
<ul style="list-style-type: none"> • Confiar en els companys i les companyes del grup • Ser capaç de guiar i acompanyar a un company o una companya • Reflexionar sobre com és el grup 						
CONTINGUTS			METODOLOGIA	TEMPORALITZACIÓ		
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió 2. Desenvolupament de la primera activitat: el joc dels veïns. Es farà una rotllana i l'educador/a explicarà . 3. Seguidament s'efectuarà l'activitat del cuc. Primer es començarà per parelles, en les quals, una d'elles tindrà els ulls oberts i guiarà a l'altre que tindrà els ulls tancats. Aniran en busca d'un sobre. 4. Quan totes les parelles hagin trobat tots els sobres, es farà el joc del cuc que serà molt semblant a aquest. Tot el grup tindrà els ulls tancats i només una persona veurà i els guiarà cap a la direcció que li digui el o la professional. 5. Tancament de la sessió 		65 minuts	
Confiança	Confiança amb els companys i companyes del grup	Implicació en l'activitat		5'	10'	60'
Comoditat	Guiar a un company/a	Respecte cap als companys i companyes	20'	15'	30'	
Grup	Identificar les característiques que té el grup de sisè	Importància de tractar bé a l'altre persona	15'	15'	15'	
Característiques del grup		Importància de confiar en la resta de membres del grup	15'	0'	0'	
		Adonar-se'n som és el grup				
AVALUACIÓ			RECURSOS NECESSARIS			
L'avaluació es farà al final de l'activitat, mitjançant una graella d'observació (veure el punt 7.4.5.).			RECURSOS HUMANS	RECURSOS MATERIAL		
			Educadora social	Sobres amb imatge Mocadors Graella d'observació		

L'activitat s'iniciarà amb un joc. L'educador/a demanarà al grup d'infants que faci una rotllana i explicarà el **joc dels "veïns"**. Aquesta dinàmica consisteix en que una persona estarà fora del cercle donant voltes, li picarà el cap a un participant del grup i li farà aquesta pregunta: (nom de la persona), t'agraden els teus veïns? Si el nen o la nena diu que sí tothom es queda assegut i la persona que estava fora del cercle donarà una altra volta i picarà el cap d'algú altre.

Per contra, si respon que no li agraden els seus veïns, haurà de d'afegir la següent pregunta: com t'agradaria que fossin? I la persona haurà de contestar destacant una característica, objecte, peça de roba... molt concreta, per exemple: "m'agradaria que portessin ulleres". Quan especifiqui com li agradaria que fossin els veïns, les dues persones que estan assegudes al costat d'aquest nen o nena (que li han picat el cap), s'aixecaran i es canviaran de lloc amb la resta de companys/es que tinguin aquell complement o característica. La persona que estava fora del cercle també haurà de trobar un lloc buit per asseure's. D'aquesta manera hi haurà un nou participant que es quedarà de peu. Aquest haurà de donar una volta entorn la rotllana i escollir a un altre membre del grup a qui tocarà el cap i farà la mateixa pregunta que a l'inici.

Es faran vàries rondes, de manera que el joc duri uns 10 minuts.

A continuació es canviarà d'activitat. El o la professional explicarà el següent **joc** el qual es durà a terme **amb parelles**. S'explicarà que un membre de la parella haurà d'anar amb els ulls tapats amb un mocador, mentre que l'altre, el guiarà. L'objectiu és que el guia ha de conduir a la persona que tingui els ulls embenats cap a un sobre. Hi haurà diversos sobres que estaran escampats per diferents parts del centre. És important que el guia indiqui a partir de la veu o agafant a la persona amb els ulls tapats, del braç. Quan el participant amb els ulls embenats agafi el sobre, l'hauran de tornar al punt d'inici on estarà l'educador/a esperant-los. En arribar, li donaran el sobre i, es canviaran els papers, la persona amb els ulls tapats serà la que guiarà i anirà en busca del sobre i l'altre company/a que veia, ara es tapparà els ulls.

La idea és que hi hagi dos sobre per parella, és a dir, un sobre per persona. És important remarcar que poden agafar el sobre que vulguin però sempre i quan només sigui un. Quan totes les parelles hagin agafat els dos sobres, es passarà a l'últim joc. L'activitat ha de durar uns 20 minuts.

L'últim **joc** és **el cuc**, per a efectuar-lo es buscarà un espai obert. L'educador/a demanarà un voluntari o voluntària. A continuació sol·licitarà que tothom es col·loqui davant seu fent una fila d'un, de forma que estiguin un darrere d'un altre. És important que el voluntari o la voluntària que ha sortit, es situï al final de la fila. L'educador/a procedirà a explicar que aquesta última persona serà la que guiarà a tot el grup i que per a fer-ho, ho indicarà amb tocs suaus a la persona

que té davant. Quan algú noti un cop, l'haurà de repetir-lo (igual) al que té davant. El o la professional ha d'explicar i mostrar quins són els moviments que hi ha i què signifiquen.

- Un cop al cap vol dir començar.
- Un cop a l'omòplat dret és anar cap a la dreta.
- Un toc a l'omòplat esquerra significa girar cap a l'esquerra.
- Una palmada al centre de l'esquena vol dir anar recte.
- Un cop al cap de nou, significarà que ha de parar perquè s'haurà arribat al destí.

Quan tothom hagi vist com és cada gest, s'embenaran els ulls i hauran de col·locar les mans a les espatlles del company/a que té al davant. L'educador/a avisarà a la última persona cap a on ha d'anar i conduir a tot el grup. El o la professional no podrà dir res però si que ha d'estar atent o atenta a que el grup no es xoqui.

Per a realitzar el tancament, es farà una rotllana i s'obriran els sobres trobats en el joc de les parelles. Dins de cada sobre els infants es trobaran un tros d'un puzle que, quan el muntin observaran una imatge d'un grup unit (com es pot veure a l'Annex 8). A partir d'aquesta imatge es parlarà sobre el grup, el paper que cada infant té en ell fent una petita reflexió de que, tot i ser diferents, podem confiar els uns amb els altres.

L'avaluació d'aquesta activitat es farà a partir d'una graella d'observació que s'omplirà al final de la sessió (veure en el punt 7.4.5.).

Taula 8. Unitat didàctica 8: Junts en l'acció

Programa d'acció 3: Cohesió de grup					
Unitat didàctica 8: Junts en l'acció					
Destinatari:	Infants d'entre 11 i 12 anys que acudeixen al Centre Socioeducatiu Poblenou				
Ubicació:	Carrer Pere IV, 398	Temps:	1 hora i 10 minuts		
OBJECTIUS DIDÀCTICS					
<ul style="list-style-type: none"> • Fomentar la cooperació dins del grup • Aprendre a jugar en equip • Fomentar la cohesió grupal 					
CONTINGUTS			METODOLOGIA	TEMPORALITZACIÓ	
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió, l'educador/a explicarà cada joc que s'exposarà a continuació. 2. Desenvolupament de la primera activitat: el joc dels Paquets (descriu a la part inferior com la resta de jocs que prosseguiran). 3. A continuació s'efectuarà l'activitat: els Apartaments i els inquilins. 4. Posteriorment, se seguirà amb el joc del Ringo. 5. Es finalitzarà la sessió amb l'activitat del globus. 6. Tancament de la sessió 		70 minuts
Confiança	Confiança amb els companys i companyes del grup	Implicació en l'activitat		5'	65'
Coneixença	Conèixer millor als companys/es	Respecte cap als companys i companyes		12'	53'
Cooperació	Cooperació de tot l'equip per aconseguir un objectiu	Aprendre noves coses dels membres del grup		12'	41'
Grup		Passar un bon moment junts/es		20'	21'
Diversió				15'	6'
			6'	0'	
AVALUACIÓ			RECURSOS NECESSARIS		
L'avaluació es farà al final de la sessió, mitjançant una graella d'observació (veure el punt 7.4.6.).			RECURSOS HUMANS	RECURSOS MATERIAL	
			Educadora social	Ringo Globus	

La sessió s'efectuarà en un espai ample, preferentment en un pati, on s'iniciarà amb una breu exposició sobre com es desenvoluparà aquesta. A continuació, l'educador/a explicarà com jugar al primer joc: el joc dels **Paquets**. Aquesta activitat consisteix en que tots els participants estaran escampats pel pati. El/La professional dirà un tema, per exemple: "us heu d'ajuntar totes aquelles persones que tinguin el mateix nombre de germans/es". Els infants hauran d'anar-se'n preguntant entre ells i, un cop trobin a una persona amb la que coincideixin, s'ajuntaran. L'educador/a haurà de comprovar si els grups fets s'han ajuntat adequadament. Durant 10 minuts es poden anar dient diversos temes (animals, ciutats, colors, gustos...) per a que es coneguin una mica més.

Pel següent joc, **Apartaments i inquilins**, l'educador/a explicarà que han de fer tríos. D'aquest grup, dues persones s'hauran d'agafar de les mans, col·locant-se un davant de l'altre; mentre que la tercera se situarà entre mig d'aquestes dues. Quan el/la professional digui, els participants que estan al centre de la parella, és a dir, els inquilins, hauran de canviar de lloc i anar en busca d'una altra parella (les quals són els apartaments). Després d'unes quantes rondes, quan l'educador/a vulgui, avisarà que hi ha un canvi d'apartaments i, aquests, hauran de soltar-se anant a la recerca d'un altre inquilí.

Seguidament, es jugarà al **Ringo**. El Ringo és una espècie de dònut de paper que s'utilitza com a disc volador. L'educador/a demanarà que es facin dos grups. Cada equip es situarà en mig camp (uns a la dreta del camp i els altres a l'esquerra). L'objectiu del joc és que tots dels membres de l'equip es passin el Ringo des del seu camp fins arribar al final del camp oposat per a fer un punt. Les normes del Ringo són les següents:

- Tots els membres del grup han de tocar el Ringo per a fer un punt.
- Quan una persona té el Ringo a les mans, no es pot moure i té 5 segons màxim per a passar-lo a un altre company/a.
- Si en el moment en el que el Ringo es llença, aquest cau al terra o algun participant de l'altre equip l'intercepta, el Ringo passarà a tenir-lo l'equip oposat.
- Per a fer punt, s'ha de plantar el Ringo en la línia final del camp contrari.

Per últim, es farà el joc del **Globus**. Mantenint els grups del joc anterior. Cada grup farà una fila en un costat del camp. L'educador/a explicarà que es realitzaran uns relleus amb un globus. Cada equip tindrà 1 globus que haurà de transportar, per parelles, d'un costat del pati a un altre, sense que caigui al terra. Si durant el transport cau el globus, la parella tornarà a començar. Com seran grups de 5 persones en cada equip, alhora de fer parelles, una persona haurà de repetir. L'educador/a estarà al final del camp controlant que les parelles arribin fins on està ell/a, li

xoquin la mà i tornin per donar pas a la següent parella. L'equip que hagi traslladat el globus abans tindrà un punt. Se seguirà el joc fent unes 3-4 rondes iguals i, quan el o la professional cregui oportú, augmentarà el nivell de dificultat, fent rondes de 3 persones que portin el globus i acabant dient a tot el grup que traslladin el globus d'un costat a l'altre.

Per a fer el tancament de la sessió, es mantindrà la dinàmica dels relleus però aquest cop sense globus. El/La professional situarà al mig dels dos grups una sèrie de paraules que estaran relacionades amb la cohesió de grup, el treball en equip, la cooperació, etc. (observats en l'Annex 9). L'educador/a dirà als participants que han de pensar quines de les paraules presentades han pogut observar en els jocs realitzats. Un cop el/la professional doni la senyal, les primeres persones dels dos equips hauran de pensar la paraula, agafar-la i col·locar-la en una cartolina que estarà a l'altra banda del camp. En aquesta cartolina veuran la paraula: **AIXÍ SOM EL GRUP DE SISÈ**. Un cop l'enganxin, hauran de tornar a la fila i picar-li la mà al participant següent que farà la mateixa acció que aquest.

Taula 9. Unitat didàctica 9: Som una pinya

Programa d'acció 3: Cohesió de grup				
Unitat didàctica 9: Som una pinya				
Destinatari:	Infants d'entre 11 i 12 anys que acudeixen al Centre Socioeducatiu Poblenou			
Ubicació:	Carrer Pere IV, 398	Temps:	1 hora	
OBJECTIUS DIDÀCTICS				
<ul style="list-style-type: none"> • Fomentar la cooperació dins del grup • Aprendre a divertir-se i passar un bon moment junts com a grup • Fomentar la cohesió grupal 				
CONTINGUTS			METODOLOGIA	TEMPORALITZACIÓ
Fets / Conceptes	Procediments	Actituds / Normes / Valors	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentació de la sessió, l'educador/a explicarà cada joc que s'exposarà a continuació. 2. Desenvolupament del joc dels Vincles musicals (descriu a la part inferior com la resta de jocs que prosseguiran). 3. Seguidament es realitzarà l'activitat de les Cartes disbauxades. 4. A continuació es jugarà a la Tempesta. 5. Per últim es procedirà al joc de les Cadires cooperatives. 6. Tancament de la sessió. 7. Avaluació del projecte. 	60 minuts
Confiança	Confiança amb els companys i companyes del grup	Implicació en l'activitat		5'
Cohesió	Aprendre que es pot passar una bona estona tots/es junts/es	Respecte cap als companys i companyes	12'	43'
Cooperació		Passar un bon moment junts/es	15'	28'
Grup	Cooperació de tot l'equip per aconseguir un objectiu	Ser capaços/ces de cooperar junts	15'	13'
Diversió			3'	0'
AVALUACIÓ			RECURSOS NECESSARIS	
L'avaluació es farà al final de la sessió, mitjançant un qüestionari final (veure a l'Annex 12).			RECURSOS HUMANS	RECURSOS MATERIAL
			Educadora social	Altaveu Aparell de música Cartes Cadires Qüestionari final

La sessió iniciarà amb l'explicació de 4 jocs descrits pel professional:

- El primer joc és els **Vincles musicals**. Per a jugar serà necessari que els i les participants facin un cercle, mirant cap a la mateixa direcció. L'educador/a serà la persona que tingui un aparell de música i un altaveu que utilitzarà per a posar una cançó. Quan els infants escoltin la melodia, caminaran cap al mateix costat, molt junts i mantenint la rotllana. En el moment en que la música deixi de sonar, hauran d'intentar seure's en les cames de la persona que tenen al darrere (tenint en compte que davant també tindran algú que s'assegui en les seves cames). Si el grup sencer aconsegueix asseure's sense que ningú caigui, tothom guanyarà, si per contra, algú cau, s'haurà de seguir fent rondes.
- La segona activitat és el **Joc de les cartes**. Cada nen i cada nena agafarà una cadira, la col·locaran en cercle, una al costat de l'altre i s'asseuran en ella. El o la professional, repartirà a cada infant una carta. Els i les participants tindran dos minuts per a mirar-la i memoritzar quina baralla de la carta tenen (el número no cal recordar-se). Un cop hagin passat aquests minuts, l'educador/a recollirà totes les cartes que ha repartit als participants i prosseguirà a començar el joc. Aquest/a anirà traient una carta darrera d'una altra, nomenant-la en veu alta, tots aquells i totes aquelles participants que tinguessin aquella carta s'han d'aixecar del seu lloc i asseure's en el lloc que tenen a la dreta. Si hi ha una persona s'hauran d'asseure's al seu damunt. Si per contra, tots/es aquells/es que no hagin tingut aquella carta s'han de mantenir en el lloc que estaven. Si una persona té al damunt una altra, i diuen la seva carta, no es podrà moure de lloc fins que totes les persones que estiguin a sobre seu marxin. Així doncs, l'objectiu del joc és aconseguir donar tota la volta a la rotllana, passant de cadira en cadira.
- El tercer i últim joc són les **Cadires cooperatives**. Mantenint les cadires, en aquesta última activitat, s'ajuntaran les cadires en dues files, d'esquena i tocant-se (és a dir, 5 cadires en un costat i 5 cadires en el costat oposat). Tothom s'asseurà en una cadira i l'educador/a posarà una melodia, quan aquesta soni, tots i totes s'aixecaran i donaran voltes entorn les cadires, quan es pari la música, s'hauran d'asseure tots en elles. quan acabi aquesta ronda, s'eliminarà una cadira i es prosseguirà amb la cançó. Tothom donarà voltes i quan deixi de sonar i s'hagin d'asseure, hi haurà una persona que no tindrà cadira però haurà de trobar un lloc per seure's. L'objectiu és anar eliminant a cada ronda una cadira, de forma que hi hagi més persones que cadires amb la intenció de que ninguna pot tocar el terra. Així doncs, s'hauran d'ajudar mútuament per a que ninguna persona quedi fora d'ella.

Finalitzades totes les dinàmiques es farà un tancament i cloenda de la sessió i del projecte, donant-li importància al grup, enllaçant-ho amb les temàtiques anteriors sobre els elements que han d'haver dins d'un grup. Sobretot posant la mirada en l'objectiu general, la comunicació i les maneres que tenen de parlar-se, les quals a través de les activitats anteriors haurien d'haver fet una millora. Si no fos el cas, caldria seguir treballant en que, quan hi ha una bona autoestima personal, una assertivitat en dir les coses i una cohesió en un col·lectiu de persones, les formes de comunicar són més positives. Generant així, un clima i un vincle molt més sa.

Per últim, es repartirà un qüestionari a cadascun dels infants. En ell es plantejaran preguntes que se'ls feia en el qüestionari inicial per avaluar si han hagut objectius apresos (veure a l'Annex 12).

6. APLICACIÓ

6.1. Gestió i organització interna

El Centre Socioeducatiu Poblenou és un dels Centres Oberts adherits a la Fundació Pere Tarrés. El recurs està sota les directrius d'aquesta entitat privada, no obstant, la gestió i organització interna depèn del propi centre. L'estructura organitzativa del centre és molt horitzontal. Per un costat trobem la figura de la **Coordinadora**, la qual s'encarrega de coordinar el Centre Obert, coordinar les reunions d'equip, fer seguiments de les famílies i infants que hi participen en el recurs, fer reunions amb serveis externs, gestionar l'economia i qualsevol afer que correspongui i recaigui en el recurs.

Seguidament, trobem **el/la treballador/a social**, el/la qual ha de tenir reunions tant internes com externes, ha d'organitzar i realitzar activitats en família però sobretot ha de coordinar-se amb agents exteriors (Serveis Socials, Càritas, EAIA, EBAS,...).

L'educador o educadora base, és la persona encarregada de preparar, programar i dur a terme activitats per als infants atesos, també fer reunions d'equip i reunions d'avaluació. La tasca més important és l'atenció directa que fa tant a famílies com a infants.

La figura del **psicòleg** és realitzar atencions psicològiques als participants del recurs, participar en les reunions d'equip, fer seguiments d'infants i coordinació amb altres serveis com escoles, CDIAP, CSMIJ i EAP.

L'Educador/a referent d'Espai Familiar és el/la professional que ha de fer atenció directa als infants i famílies de l'Espai Familiar, assistir a les reunions d'equip i estar en contacte amb altres serveis externs.

Per últim, hi ha **un/a treballador/a de la Fundació Pere Tarrés** el qual o la qual, ha de ser la persona de contacte entre un centre i l'altre. Les seves tasques són administratives i de realitzar inscripcions i un seguiment de totes les persones que participen i en fan ús del Centre Obert.

Per entendre la totalitat de professionals que formen part i treballen diàriament en el Centre Socioeducatiu Poblenou, l'organigrama presentat és el següent:

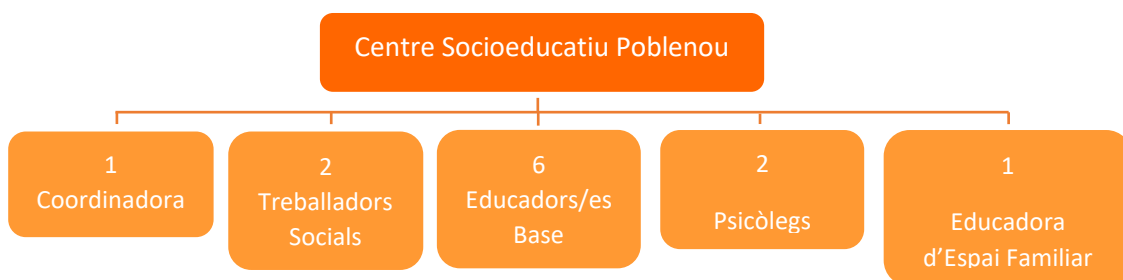

Figura 1. Organigrama del Centre Socioeducatiu Poblenou

6.2. Recursos materials, recursos humans, relacions internes i externes .

Recursos materials:

- Fulls de papers
- Bolígrafs
- Llapis
- Gomes
- Mural
- Retoladors de colors
- Tisores
- Cinta adhesiva
- Pissarra
- Retoladors de pissarra
- Cartolines
- *Post its*
- Impressions (qüestionaris, fitxes, targetes, emoticones...)
- Plastificadora de documents
- Cadires
- Taules

Recursos humans: un/a educador/a social.

Per a poder realitzar el projecte definit, caldrà presentar-lo en primer lloc, a la direcció del Centre Socioeducatiu Poblenou per tal que es valori la idoneïtat de la proposta plantejada.

6.3. Calendari

Taula 10. Calendari per al desenvolupament del projecte

Etapa	Tasques	Gener								Febrer								Març							
		1		2		3		4		1		2		3		4		1		2		3		4	
		DM	DJ	DM	DJ	DM	DJ	DM	DJ	DM	DJ	DM	DJ	DM	DJ	DM	DJ	DM	DJ	DM	DJ	DM	DJ	DM	DJ
Autoestima	Preparació de les activitats i dinàmiques que s'efectuaran al llarg del mes.																								
	Realització de la Unitat didàctica 1 del Programa d'acció 1.																								
	Realització de la Unitat didàctica 2 del Programa d'acció 1.																								
	Realització de la Unitat didàctica 3 del Programa d'acció 1.																								
Assertivitat	Preparació de les activitats i dinàmiques que s'efectuaran al llarg del mes.																								
	Execució de la Unitat didàctica 1 del Programa d'acció 2.																								
	Execució de la Unitat didàctica 2 del Programa d'acció 2.																								
	Execució de la Unitat didàctica 2 del Programa d'acció 2.																								
Cohesió de grup	Preparació de les activitats i dinàmiques que s'efectuaran al llarg del mes.																								
	Efectuació de la Unitat didàctica 1 del Programa d'acció 3																								
	Efectuació de la Unitat didàctica 2 del Programa d'acció 3																								
	Efectuació de la Unitat didàctica 2 del Programa d'acció 3																								
Avaluació	Inicial, procés i final																								

Font: Elaboració pròpia

6.4. Pressupost/finançament

Pressupost

1. Ingressos
2. Despeses infraestructurals
3. Recursos materials
4. Recursos humans
5. Altres despeses

1. Ingressos

- Ajuntament
- Generalitat
- Fundació
- Altres

2. Despeses infraestructurals

- Lloguer sala
- Llum
- Aigua
- Gas
- Calefacció/Aire condicionat
- Neteja
- Manteniment

TOTAL DESPESES: 150€ (aproximat)

3. Recursos materials

3.1. Material fungible

- Fulls de papers
- Bolígrafs
- Llapis
- Gomes
- Mural
- Retoladors de colors
- Tisores
- Cinta adhesiva
- Retoladors de pissarra

- Cartolines
- Post its
- Impressions (qüestionaris, fitxes, targetes, emoticones...)
- Plastificadora de documents

TOTAL MATERIAL FUNGIBLE: 80€

3.2. Material no fungible

- Cadires
- Taules
- Pissarra

TOTAL MATERIAL NO FUNGIBLE: 885€

4. Recursos humans

4.1. Professionals contractats

1 Educador/a Social contractat/da per a 50 hores mensuals amb un cost de: **2.045€**

TOTAL RECURSOS HUMANS: 2.045€

5. Altres:

- Assegurança dels participants
- Assegurança dels locals

6. Imprevistos

- 3% o 4% del total

PRESSUPOST TOTAL: 3.034€

3.034€ és el pressupost total aproximat que costaria poder dur a terme el projecte, en una sala del Centre Socioeducatiu Poblenou. Tot i així, en el meu cas, les despeses infraestructurals, el material no fungible, els recursos humans i altres, estan assegurats pel propi Centre Socioeducatiu. L'únic que caldria tenir en compte són les despeses de materials (80€) i els imprevistos.

D'altra banda, en el cas que el Centre Socioeducatiu no pogués assumir totes les despeses, el finançament es podria aconseguir a través d'altres fonts. A continuació s'ha plantejat una simulació d'on es podria aconseguir el finançament necessari per a poder desenvolupar el projecte.

Finançament (simulació)

1. Recursos propis **(30%)**
2. Presentar un projecte per a subvencions de l'Administració Pública **(40%)**
 - Generalitat de Catalunya
 - Diputació de Barcelona
 - Ajuntament de Barcelona
3. Presentar un projecte pel finançament a través de fundacions privades (Ex.: Fundació Bancària La Caixa) **(10%)**
4. Presentar un projecte a empreses que tinguin implementat pràctiques de RSE (Responsabilitat Social Empresarial) **(9%)**
5. Quotes dels participants **(1%)**
6. Presentar el projecte a una plataforma de Crowdfunding **(5%)**
7. Organitzar un esdeveniment solidari de captació de fons **(3%)**

7. AVALUACIÓ

Un cop creat el projecte, s'haurà de verificar la seva avaluació. Per aquest motiu es realitzarà un procés de comparació entre la situació hipotètica prevista en un inici i el projecte que ha resultat finalment.

L'estructura que s'ha seguit per avaluar el projecte, parteix d'una avaluació inicial (efectuada en la primera sessió), una avaluació de procés (duta a terme al llarg de cada sessió) i una avaluació final (realitzada en l'última activitat del projecte). En les unitats didàctiques es pot observar que hi ha diversos tipus d'avaluació desenvolupades en cada activitat. Tot i ser preguntes molt similars o de la mateixa construcció, cada qüestió plantejada és específica a l'activitat treballada.

7.1. Avaluació inicial (Fase de diagnòstic)

Per a la fase de diagnòstic, es crearà un qüestionari inicial en el que es plantejarà una sèrie de preguntes als infants del grup de sisè de primària. Aquestes tenen com a objectiu, veure quin és el punt de partida dels participants, sobre els conceptes que s'aniran treballant al llarg de cada sessió (autoestima, assertivitat i cohesió de grup). Amb aquesta enquesta, es recollirà informació personal i individual obtenint dades qualitatives (veure a l'Annex 10).

7.2. Avaluació de procés

A l'avaluació de procés, en primer lloc, s'utilitzarà una llista d'assistència. Amb aquesta es podrà fer un seguiment individualitzat de cada nen/a del grup. És un mètode que servirà per analitzar si s'ha pogut realitzar un procés continu amb la majoria del curs (veure a l'Annex 11).

En segon lloc, el o la professional haurà de respondre a una graella amb els indicadors *Sí* i *No*, per plantejar aspectes concrets i bàsics sobre les unitats didàctiques. D'aquesta manera es podrà veure si, un cop ideades les sessions, s'estan desenvolupant correctament.

Taula 11. Relació d'indicadors per a l'avaluació del procés

Indicador qualitatiu	Estàndard	Fonts de dades o de verificació
Les activitats programades responen als objectius plantejats.	<p>Escala de valor:</p> <p>Sí (El projecte està donant resposta als diferents objectius) → <u>satisfactori</u>.</p> <p>No (El projecte no està donant resposta als diferents objectius) → <u>insatisfactori</u>.</p> <p>Nivell òptim: Sí (el projecte sí està responent als objectius plantejats durant el seu desenvolupament).</p>	Taula rodona
Bona comunicació entre els integrants del grup.	<p>Escala de valor:</p> <p>Correcte (Els infants es parlen amb respecte) → <u>satisfactori</u>.</p> <p>Incorrecte (Els/Les participants no es comuniquen amb respecte) → <u>insatisfactori</u>.</p> <p>Nivell òptim: Satisfactori (els infants es parlen amb respecte).</p>	Graella d'observació
Indicador quantitatiu	Estàndard	Fonts de dades o de verificació
Participació activa dels participants	<p>Escala de valors: entre 0 i 10 participants</p> <p>Entre 0 i 3 infants que participin de les sessions → <u>insatisfactori</u></p> <p>Entre 4-6 infants que participin de les sessions → <u>satisfactori</u></p> <p>Entre 7 i 10 infants que participin de les sessions → <u>molt satisfactori</u></p> <p>Nivell òptim: Molt satisfactori (Entre 7 i 10 infants participen de les sessions)</p>	Graella d'observació
Les activitats programades s'efectuen en el temps establert	<p>Escala de valors: entre 0 i 9 sessions</p> <p>Entre 0 i 3 sessions completades en el temps establert → <u>insatisfactori</u></p> <p>Entre 4 i 6 sessions completades en el temps establert → <u>satisfactori</u></p> <p>Entre 7 i 9 sessions completades en el temps establert → <u>molt satisfactori</u></p> <p>Nivell òptim: Molt satisfactori (Entre 7 i 9 sessions completades en el temps)</p>	Graella d'observació

7.3. Avaluació final

En aquesta fase s'avaluaran els aspectes finals del projecte i els factors generals de tot ell. Per a fer-ho es passarà un qüestionari final als nens i nenes de sisè de primària. Aquest presentarà preguntes que permetran veure l'evolució que han fet els infants, entorn als objectius marcats. Algunes de les qüestions seran molt semblants o iguals als de l'enquesta inicial per tal de poder conèixer els conceptes que han adquirit finalment (veure a l'Annex 12).

7.4. Instruments d'avaluació de les Unitats didàctiques

7.4.1. Unitat didàctica 2 – Programa d'acció 1 (*Sóc com em veuen els altres?*)

Per tal de poder avaluar la unitat didàctica es realitzarà una taula rodona. En aquesta es platejarà a tot el grup de nens i nenes de sisè una sèrie de preguntes encaminades i relacionades a l'activitat desenvolupada. Així doncs, l'educador/a exposarà aquestes qüestions i entre ells i elles les hauran de debatre i compartir. És important que el o la professional anoti les respostes o bé en el moment, o bé a l'acabar la taula rodona, per tal de tenir en escrit tot el que es comenti en aquest espai.

TAULA RODONA UNITAT DIDÀCTICA 2: SÓC COM EM VEUEN ELS ALTRES?

1. Us ha agradat l'activitat?
2. Us heu sentit bé o no us ha agradat el que us han escrit?
3. Esteu d'acord amb el que us han escrit?
4. Sou conscients de tot el que mostreu a la resta?
5. Us agrada el que ensenyeu de les vostres (les formes de ser) als altres?
6. Canviariéu alguna cosa de vosaltres o del que mostreu per tal de que tinguin una visió de vosaltres diferent?

7.4.2. Unitat didàctica 3 – Programa d'acció 1 (*Com em sento jo?*)

En finalitzar la sessió, l'educador/a farà una avaluació d'aquesta mitjançant l'instrument de la graella d'observació. Al ser una activitat en la que els infants participaran, actuaran i dinamitzaran, permetrà al professional poder avaluar tot el que passi a través de l'observació directa. La resposta es pot marcar amb una creu amb els valors: *molt*, *bastant*, *poc* i *gens* per evitar valorar amb una escala numèrica molt estricta i fer-ho de manera ràpida.

GRAELLA D'OBSERVACIÓ UNITAT DIDÀCTICA 3: COM EM SENTO JO?

Data:

ÍTEMS	MOLT	BASTANT	POC	GENS
Han parlat tots els participants del grup?				
Els ha costat exposar les seves experiències tant positives com negatives a la resta?				
Les situacions que més recorden són les bones?				

Han estat capaços d'identificar i comentar situacions que els hagin fet actuar d'una forma que no són o no volien?				
Els ha costat posar en comú les emocions que han tingut en certes situacions?				
Han compartit experiències semblants entre companys?				
Han pogut reflexionar sobre com parlen i actuen?				

7.4.3. Unitat didàctica 4 – Programa d'acció 2 (Com m'agrada que em parlin)

Seguint el mateix fil que l'avaluació de la unitat didàctica anterior, s'aprofitarà que l'activitat serà molt dinàmica i amb l'observació directe i amb l'acompanyament d'unes preguntes, es podrà obtenir una conclusió completa de la sessió.

GRAELLA D'OBSERVACIÓ UNITAT DIDÀCTICA 4: COM M'AGRADA QUE EM PARLIN

Data:

ÍTEMS	MOLT	BASTANT	POC	GENS
Han participat tots els integrants del grup?				
Que han sortit moltes paraules negatives?				
Han trobat moltes paraules que els agrada que li diguin?				
Han sabut identificar les paraules o expressions que no els agrada escoltar?				
Han pogut comentar i adonar-se de les coses que diuen dia a dia?				
Han explicat si són conscients de l'impacte que tenen les seves paraules?				
Han estat capaços de dir com se senten quan parlen (bé o malament als altres)? I quan són els altres que els parlen d'aquesta forma a ells/es?				

7.4.4. Unitat didàctica 6 – Programa d'acció 2 (*Storytelling*)

Al finalitzar la dinàmica, el/la professional tindrà unes preguntes específiques per la sessió efectuada, amb les que obrirà debat dins del grup. A mesura que la gent vagi participant, l'educador/a pot anar apuntant tot el que es va exposant.

TAULA RODONA UNITAT DIDÀCTICA 6: STORYTELLING

1. Us ha agradat l'activitat?
2. Heu pogut identificar l'assertivitat en les representacions observades?
3. Us heu sentit identificats/des en algunes de les situacions escenificades?
4. Sou conscients que algun cop actueu d'aquesta manera? I de l'impacte que tenen les vostres accions en els altres?
5. Us ha estat fàcil pensar en com haguéssiu canviat aquelles representacions en les que no hi havia assertivitat? A partir d'ara intentareu actuar de manera diferent?

7.4.5. Unitat didàctica 7 – Programa d'acció 3 (*Tu, jo, nosaltres*)

Per avaluar aquesta unitat didàctica, s'ha escollit l'instrument de la graella d'observació, perquè pot facilitar molt la feina a l'hora d'observar si els objectius didàctics que s'han plantejat s'estan assolint.

GRAELLA D'OBSERVACIÓ UNITAT DIDÀCTICA 7: TU, JO, NOSALTRES

Data:

ÍTEMS	MOLT	BASTANT	POC	GENS
En el joc dels veïns, han sortit qualitats personals?				
En l'activitat per parelles, els ha costat fer parelles? Han hagut molts infants que s'han queixat quan han vist la parella que els ha tocat?				
Els/Les que guiaven, s'ho han pres en serio i han guiat bé?				
Els/Les que portaven els ulls tapats, han estat capaços/ces de confiar en la seva parella?				
Les parelles han ajudat a altres grups de parelles?				

En la dinàmica del cuc, han seguit les normes establertes?				
Quan s'havien de fer tocs a l'esquena, han procurat no fer mal al company/a del davant?				
El grup ha confiat en la persona que els guiava?				
Han reflexionat sobre com és el grup i la confiança que hi ha en ell?				

7.4.6. Unitat didàctica 8 – Programa d'acció 3 (*Junts en acció*)

Al finalitzar la sessió, s'utilitzarà l'instrument de la graella d'observació ja que, al ser dinàmiques en que els jocs són la base, hi haurà molts comportaments, actituds i accions que serviran com a sistema d'avaluació.

GRAELLA D'OBSERVACIÓ UNITAT DIDÀCTICA 8: JUNTS EN ACCIÓ

Data:

ÍTEMS	MOLT	BASTANT	POC	GENS
En el joc dels paquets, s'han conegut una mica més entre tot el grup?				
En joc dels inquilins i els apartaments, en el moment de fer parelles, els ha costat fer-les?				
En el joc del Ringo, quan s'han creat els dos grups han hagut molts problemes en la formació d'aquests?				
Els dos equips han respectat les normes del Ringo?				
Els ha costat jugar tots junts i passar el Ringo a tots els membres?				
En l'activitat del globus, ha hagut implicació de tot el grup per a traslladar el globus?				
S'han divertit tots junts en la majoria de jocs?				
Ha hagut algun infant que l'hagin exclòs o li hagin fet algun comentari irrespectuós en algun dels jocs?				

Han hagut problemes en els jocs més cooperatius?				
En el tancament de la sessió, han identificat quines característiques té el grup? I la confiança que hi ha en ell?				
Han triat paraules positives?				

7.5. Indicadors d'avaluació: eficàcia, eficiència, pertinença, suficiència.

7.5.1. Eficàcia

Objectiu general	Millorar la comunicació del grup d'infants d'entre 11 i 12 anys del Centre Socioeducatiu Poblenou	
Indicador qualitatiu	Estàndard	Font de dades o de verificació
Nivell d'aprenentatge dels diferents objectius específics treballats en les 9 sessions	Escala de valor: Molt / Bastant / Poc / Gens Nivell òptim: Molt (la majoria dels infants han après i adquirit nous coneixements)	Qüestionari final
Evolució d'una bona comunicació entre els membres del grup.	Escala de valor: Molt / Bastant / Poc / Gens Nivell òptim: Molt (la majoria dels infants tenen una bona comunicació entre ells/es)	Graella d'observació
Interacció i cohesió grupal entre els membres del grup.	Escala de valor: Molt / Bastant / Poc / Gens Nivell òptim: Molt (la majoria dels membres interaccionen entre ells)	Graella d'observació
Indicador quantitatiu	Estàndard	Font de dades o de verificació
Nombre d'infants que participen activament de les activitats.	Escala de valor: Entre 0 i 10 infants Nivell òptim: 10 infants	Graella d'observació.

7.5.2. Eficiència

Objectiu general	Millorar la comunicació del grup d'infants d'entre 11 i 12 anys del Centre Socioeducatiu Poblenou				
RECURSOS:	Humans	Econòmics	Temporals	Infraestructures	Materials
Indicador qualitatiu	Estàndard			Font de dades o de verificació	
El grup percep un canvi positiu en les relacions interpersonals entre tots ells/es.	Escala de valor: Molt / Bastant / Poc / Gens Nivell òptim: Molt (80% dels infants)			Taula rodona amb els i les participants a través d'una plantilla de preguntes	
Disponibilitat dels espais necessaris per a cada sessió.	Escala de valor: Sí / No / NSNC Nivell òptim: Sí (els espais han estat adequats pel projecte)			Valoració registrada al final de cada sessió	
Indicador quantitatiu	Estàndard			Font de dades o de verificació	
% d'infants que es consideren haver après noves coses sobre l'autoestima, l'assertivitat i la cohesió de grup.	Escala de valor: entre el 0% i el 100% Nivell òptim: 80%			Enquesta final	

7.5.3. Pertinença

- Es considera que les necessitats han estat ben detectades?
- Es considera que les activitats han estat ben adequades al col·lectiu adreçat?
- Es considera que els objectius del projecte responen a les necessitats identificades?

7.5.4. Suficiència

- Es considera que les accions proposades en relació als objectius del projecte permeten que aquestes es desenvolupin de forma adequada?
- Es considera que els recursos humans, materials i infraestructurals disponibles, contribuiran a l'adequació de les accions?

8. CONCLUSIONS

Al llarg de tot aquest treball, s'ha pogut observar que vivim en una societat on la comunicació deriva de la informació i del coneixement que anem obtenint i aprenent en el transcurs de la vida. Tal i com s'ha llegit, no és fàcil definir la comunicació, tot i això, s'ha vist com, aquesta, l'entenem com un cúmul de relacions internes i externes que influeixen en les nostres relacions. També s'ha constatat que la comunicació és dinàmica i fluctuant i que depèn de les persones que en fan ús d'ella, per tant, pot anar canviant al llarg del temps.

Actualment, ens situem en una era, definida com a digital, la qual ens està canviant la nostra forma de comprendre les coses, escoltar als altres, saber-los entendre i parlar però el que és més important, saber-nos comunicar. Una era en la que els mitjans de comunicació social estan provocant un canvi més fort en les persones que la utilitzen, com són infants i joves. És així com ens acabem trobant nens i nenes, nois i noies que han entrat en una era que ha començat a perdre un tipus de comunicació profunda, més parlada i sentida... Però com també s'ha pogut llegir i recollir de l'entrevista amb la Cristina (coordinadora i creadora del Centre Socioeducatiu Poblenou), part d'aquest gran canvi, s'ha donat de la mà de l'entorn i de les famílies. Un medi que ha influenciat i influeix en ells i elles diàriament.

Les famílies de les quals parlem en aquest projecte, són persones que es troben en situació d'exclusió social severa. És a dir, nuclis familiars que presenten dificultats i problemes de vulnerabilitat i d'adversitat enfront la precarietat laboral, l'habitatge, la salut, l'aïllament social i la diversitat.

Aterrant a un lloc en concret, en un barri específic i una àrea determinada, s'ha escollit i analitzat un col·lectiu assenyalat. Un grup d'infants d'entre 11 i 12 anys d'edat, amb unes característiques similars pel que fa al seu nivell relacional, familiar, cultural, econòmic i emocional. Un conjunt de nens i nenes que s'han analitzat profundament, descobrint les grans virtuts i capacitats que tenen i, buscant formes per a potenciar-les. També observant una sèrie de dificultats que s'han cregut rellevants per a treballar i millorar. Un grup amb el que s'ha plantejat intervenir per aconseguir un aprenentatge que giri entorn dues dimensions. Per una banda, una millora personal i, per l'altre, una millora social i grupal.

Així doncs, el projecte *Els crits del silenci*, s'ha dissenyat per a fer una proposta didàctica d'intervenció i poder treballar la comunicació en infants de sisè de primària en el Centre Socioeducatiu Poblenou. S'ha escollit aquest centre ja que, estudiant el territori, és el recurs idoni per a implementar aquest projecte adreçat al col·lectiu triat. En aquest projecte s'ha volgut

demostrar la importància de treballar la comunicació a través de tres aspectes fonamentals com són: l'autoestima, l'assertivitat i la cohesió grupal. Elements que actualment minven en aquest conjunt d'infants i que, s'ha pensat que, el fet de treballar-los, podia portar, tal i com s'ha esmentat, a un canvi i transformació en cadascun dels membres del grup.

Per tant, els i les protagonistes d'aquest projecte són els propis nens i nenes. Ells i elles són els/les que guiaran el procés i el desenvolupament d'aquest. Per a fer-ho, s'ha anat constatat que la participació activa és la base d'aquest trajecte.

Mitjançant les dinàmiques, activitats i jocs plasmats en les unitats didàctiques, s'ha volgut seguir una evolució dels infants començant per el seu autoanàlisi i autoconcepte. Ser conscients de com és un mateix permet que et centris en les teves formes de ser i la teva autoestima, la qual repercuteix en els altres. Seguidament d'aquesta mirada introspectiva, s'ha volgut canalitzar cap a l'exterior a partir de dinàmiques que paren atenció en les formes de comunicar les coses, assertiva, agressiva o passivament. Expressions i paraules que no agraden i es diuen, frases que evocuen a una barreja d'emocions i sentiments que cal saber gestionar. Per últim, el projecte ha volgut concloure amb l'element clau dins d'aquest curs, la pertinença al grup i el formar part d'ell.

A partir de totes aquestes dinàmiques, acompanyades de preguntes i temes de debat i reflexió, adaptades a les seves edats; s'ha intentat fer una pausa en el grup. Aturar-se a examinar-se i mirar-se cap endins. S'espera que, amb tot aquest transcurs, hi hagi un canvi en els infants, una millora cap a ells i elles mateixos i, cap a la resta del grup.

A vegades col·lectius que viuen en situacions de vulnerabilitat, se'ls enfoca amb ulls assistencials. Aquest projecte no vol anar en aquest camí, sinó que vol demostrar i treure de dins, el potencial de cada infant. Tot i que ha hagut una detecció de necessitats o de mancances, sempre s'ha vist al grup com un conjunt que té moltes coses bones, s'ha tingut en compte les seves capacitats.

És per tots aquests motius, que neix el nom del projecte. Amb el títol de *Els crits del silenci*, es vol reflexionar sobre totes aquelles coses que aquests infants porten dins, tots aquells temors, totes les paraules que escolten diàriament i els fan mal, totes les responsabilitats que cauen en ells i elles sense esperar-les o voler-les, tots els esforços que fan i no són reconeguts; en resum tot allò que porten dins i que no treuen. Uns crits que ressonen dins seu però que queden en el silenci, mostrant una part d'ells que pot no ser del tot real.

Per últim, volia acabar el projecte amb aquesta frase de Jean-Jacques Rousseau que diu: "Lo que uno ama en la infancia se queda en el corazón para siempre". La infància és una època molt

bonica en la que els nens i les nenes gaudeixen d'ella, aprenen i viuen tot intensament. I, és la nostra tasca com a professionals de l'àmbit social, cuidar de tots els infants i joves per a que creixin amb aquest cor ple de records d'amor.

AGRAÏMENTS

Un cop finalitzat el treball, volia agrair a unes quantes persones el suport que m'han donat al llarg d'aquesta aventura.

Voldria agrair a la meva família, als meus pares, la meva germana i el meu cunyat per haver estat en tot moment al meu costat i per haver-me animat en cada moment.

Voldria agrair a la meva parella per recolzar-me i encoratjar-me sempre.

Voldria agrair a la meva tutora per haver confiat en mi des del primer moment i per haver-me acompanyat en tot aquest procés.

Per últim, voldria agrair als meus companys i les meves companyes de feina, per ensenyar-me el sentit que té aquesta professió. Em fascina veure que la tasca que fan és d'aquelles que arriben i toquen el cor de les persones.

9. BIBLIOGRAFIA

- Agència de Salut Pública (2015). Salut als districtes 2015. Sant Martí. Recuperat a: https://www.aspb.cat/wp-content/uploads/2016/11/Salut_districtes_2015_Sant_Marti.pdf
- Almenara, J. C. (2002). Familia y medios de comunicación. *Revista Diálogo*, 233, 9-17.
- Antolínez Cáceres, B. R. (1991). Comunicación familiar. *Avances en enfermería*.
- Bach, E., Forés, A. (2008). *La asertividad para gente extraordinaria*. Barcelona: Plataforma Editorial.
- Etayo, C., Moreno, E., Guerrero, J.E., Sánchez, C., & Navarro, M. (2008). *Los jóvenes y el nuevo escenario de la comunicación*. Pamplona: Editorial Eunsa. Ediciones Universidad de Navarra, S.A.
- Cocemfe Castilla i León (2014). La autoestima. ¿Qué es la autoestima?. Recuperat a: <http://www.cocemfecyl.es/index.php/cuidadores/71-la-autoestima-que-es-la-autoestima>
- Fuertes Rocañín, J.C., Martínez Sánchez, O., Daroca Bello, A., & De la Gándara Martín, J.J. (1996). *Comunicación y diálogo: manual para el aprendizaje de habilidades sociales*. Madrid: Cauce Editorial.
- Flores, H. (2005). Identidad cultural y el sentimiento de pertenencia a un espacio social: una discusión teórica.
- Flores Mamani, E., García Tejada, M. L., Ponce, C., Cesar, W., & Yapuchura Sayco, A. (2016). Las habilidades sociales y la comunicación interpersonal de los estudiantes de la Universidad Nacional del Altiplano-Puno. *Comunicación*, 7 (2), 05-14.
- Fundación FOESSA (2019). *Informe sobre exclusió i desenvolupament social a Catalunya. Resultats de l'enquesta sobre integració i necessitats socials 2018*. Madrid: Fundación FOESSA. Generalitat de Catalunya. Instituto de estadística de Catalunya. Recuperat a: <https://www.idescat.cat/>
- Isaza-Valencia, L., & Henao-López, C. G. (2012). Influencia del clima sociofamiliar y estilos de interacción parental sobre el desarrollo de habilidades sociales en niños y niñas. *Persona*, (015), 253-271.
- Knapp, M.L. (2010). *La comunicación no verbal. El cuerpo y el entorno*. Barcelona: Paidós Comunicación.
- López, M., Iglesia, F., & Argentina, C. C. (2007). Conductas asertivas y no asertivas en niños en riesgo por pobreza. *Trabajo presentado en las XIV Jornadas de Investigación y Tercer Encuentro de Investigadores en Psicología del MERCOSUR. Publicación de Trabajo completo en Memorias de las XIV Jornadas de Investigación*, 2, 530-553.
- Lull, J. (2008). Los placeres activos de expresar y comunicar. *Comunicar*, 15 (30), 21-26.

Luna, L.M. (2008). *Materials de l'assignatura El pla de comunicació del Màster en Direcció, Gestió i Intervenció en Serveis Socials*. Barcelona: Facultat Pere Tarrés.

Osés Bargas, R. M., Duarte Briceño, E., & Pinto Loria, M. D. L. (2016). Juegos cooperativos: efectos en el comportamiento asertivo en niños de 6o. grado de escuelas públicas. *Revista electrónica de investigación educativa*, 18(3), 176-186.

Roche, R. & Sol, N.(2001). *Educación prosocial de las emociones, valores y actitudes positivas para adolescentes en entornos familiares y escolares*. Barcelona: Blume.

Papa Francisco (2015). Recuperat des de: <https://www.viviragradecidos.org/la-riqueza-de-la-vida-esta-en-la-diversidad/>